
Paikka Seurakuntatalo
Aika 30.1.2020 klo 18.00-19.30

Osanottajat

1. Ala-Uotila Sinikka
2. Alipirjelä Teija
3. Frantti Sirkka-Liisa
4. Heikkilä Martti
5. Heininen Jaakko (POISSA)
6. Heinonen Juhan
7. Heinonen Mika
8. Järvinen Anna
9. Kaajalaakso Markus
10. Karvala Leena
11. Kolkkala Riina
12. Kvarnberg Outi
13. Laihia Leena
14. Lehti Eliisa (POISSA)
15. Leppänen Soili
16. Länsikallio Pinja
17. Mikkonen Seppo
18. Mäkinen Minna (poistui klo 19.19 § 6 käsittelyn aikana)
19. Mäkitalo Matti
20. Nieminen Pentti
21. Nurmi Aine (POISSA)
22. Paavilainen Timo
23. Pusa Mia
24. Ranta Paula
25. Riikonen Oili
26. Saariaho-Räsänen Emmi
27. Tervahartiala Leena

Kutsutut varavaltuutetut

Tenhunen Pertti
Tikka Arto
Korkeakoski Sirkka Liisa

Muut läsnä olevat

Leppänen Risto, kirkkoherra
Pelkonen Kirsi, vs. talouspäällikkö
Koski Sari, sihteeri

Allekirjoitukset

Seppo Mikkonen
puheenjohtaja

Sari Koski
sihteeri

Pöytäkirjan
tarkastus

Liedossa / 2020 Liedossa / 2020

Anna Järvinen
pöytäkirjan tarkastaja

Markus Kaajalaakso
pöytäkirjan tarkastaja

KV § 1

KOKOUKSEN AVAUS JA ALKUHARTAUUS

Kirkkovaltuuston puheenjohtaja avasi kokouksen ja kirkkoherra piti alkuhartauden.

KV § 2

KOKOUKSEN LAILLISUUS JA PÄÄTÖSVALTAISUUS

KJ luku 8 § 5, mom. 1-2:

Kirkkovaltuuston kutsuu koolle puheenjohtaja tai hänen estyneenä ollessaan varapuheenjohtaja. Jos varapuheenjohtajallakin on este, kutsun antaa kirkkoneuvoston puheenjohtaja.

Kokouskutsussa on ilmoitettava kokouksen aika ja paikka ja siihen on liitettävä luettelo käsiteltävistä asioista. Kutsu asialuetteloineen on lähetettävä kirkkovaltuuston ja kirkkoneuvoston jäsenille viimeistään viikkoa ennen kokousta sekä pidettävä seurakunnan ilmoitustaululla viikon ajan ennen kokousta.

KJ 7:3,1:

Milloin seurakuntavaaleilla valitun toimielimen jäsen on tilapäisesti estynyt saapumasta kokoukseen, hänen on viivytyksettä ilmoitettava siitä toimielimen puheenjohtajalle. Saatuaan jäseneltä tai muuten luotettavan tiedon esteestä, puheenjohtajan tulee kutsua varajäsen hänen sijaansa.

Kirkkovaltuuston työjärjestys § 2:

Kun valtuutetulla on tilapäinen este, hänen varajäsenelleen on viipymättä lähetettävä kutsu kokoukseen. Kutsu on toimitettava, mikäli mahdollista, kirjallisesti. Sen jälkeen kun valtuusto on hyväksynyt esteen, varajäsen ryhtyy toimimaan estyneen tilalla.

A

Kokousta koskeva kuulutus on ollut yleisesti nähtävänä kirkkoherranviraston ilmoitustaululla 23.1.2020 lähtien ja julkaistu Turun Tienoo – lehdessä 23.1.2020. Kokouskutsu/asialista ja esityslista liitteineen on lähetetty kirkkovaltuuston jäsenille 23.1.2020.

Kokouskuulutus **Liite I / 2020**

B

Suoritetaan nimenhuuto ja todetaan esteellisyydet

Läsnä 27 / 27

Poissa:
Heininen, Jaakko
Lehti, Eliisa
Nurmi, Aino

Syy:
muu luottamustoimi
muu luottamustoimi
muu luottamustoimi

Varalla:
Tenhunen, Pertti
Tikka, Arto
Korkeakoski, Sirkka Liisa

KV 30.1.2020

Esitys: Kokous todetaan lailliseksi ja päätösvaltaiseksi.

Kirkkovaltuuston päätös: Kokous todettiin lailliseksi ja päätösvaltaiseksi.

Ei valitusoikeutta.

KV § 3

PÖYTÄKIRJAN TARKASTAJAT

Pöytäkirjan tarkastajat valitaan aakkosjärjestyksessä, ellei ole tiedossa esteitä. Pöytäkirja tarkastetaan 31.1.2020. Pöytäkirjan tarkastusvuorossa ovat kirkkovaltuutetut Anna Järvinen ja Markus Kaajalaakso.

Pöytäkirja on yleisesti nähtävänä Liedon kirkkoherranvirastossa 3.2.-4.3.2020 viraston aukioloaikoina ja ilmoitus tästä on nähtävänä kirkkoherranviraston ilmoitustaululla 23.1.-4.3.2020.

KV 30.1.2020

Esitys: Pöytäkirjan tarkastajiksi ja tarvittaessa äänenlaskijoiksi valitaan Anna Järvinen ja Markus Kaajalaakso.

Kirkkovaltuuston päätös: Pöytäkirjan tarkastajiksi ja tarvittaessa äänenlaskijoiksi valittiin Anna Järvinen ja Markus Kaajalaakso.

Ei valitusoikeutta.

KV § 4
TYÖJÄRJESTYS

KJ 8 luku § 5 mom. 3:

Jos asia on kiireellinen, eikä tarkoita uutta määrärahaa tai entisen korottamista, kirkkovaltuusto voi päättää ottaa sen käsiteltäväksi, vaikka sitä ei ole mainittu kokouskutsussa.

KV 30.1.2020

Esitys: Esityslista hyväksytään kokouksen työjärjestykseksi.

Kirkkovaltuuston päätös: Esityslista hyväksyttiin kokouksen työjärjestykseksi puheenjohtajan otettua muihin asioihin § 7.1 ”Anomus Turun Museokeskukselle”.

Ei valitusoikeutta.

KV § 5

LIEDON PYHÄN PIETARIN KIRKON PERUSKORJAUS

KN 24.10.2019 § 198; KN 28.11.2019 § 210; KN 21.1.2020 § 5

Kirkkoneuvosto käsitteli 24.10.2019 kirkon peruskorjausta koskevaa selontekoa, joka tekee näkyväksi Liedon Pyhän Pietarin kirkon peruskorjaushankkeen tausta-ajatukset, suunnittelutyön keskeiset vaiheet ja seurakunnan linjaukset Liedon kirkon peruskorjauksesta.

”Selonteko Liedon Pyhän Pietarin kirkon suunnittelutyön vaiheista

1. Peruskorjauksen tausta

Kristilliset kirkot käyvät kaikkialla Pohjoismaissa modernisaatioprosessin seurauksena läpi syvälle käyvästä hengellisestä, toiminnallisesta ja taloudellisesta murrosta. Modernisaation seurauksena kirkkojen institutionaalinen rooli heikkenee ja ihmisten kirkkoon kuulumisen väheneminen. Murroksen myötä kirkon asema heikkenee, jos kirkko on yksilön autonomiaa, tasa-arvoa ja vaikutusmahdollisuuksia kaventava voima, ja taas vahvistuu, jos kirkko kykenee vastaamaan ihmisen yksilöllisiin hengellisiin odotuksiin sekä elämän merkityksiä koskeviin pohdintoihin. Modernisaatioprosessi haastaa kirkkoa irtautumaan asemakeskeisyydestä ja opettavasta roolista sekä kutsuu vahvempaan ja tasavertaiseen vuoropuheluun ihmisten kanssa.¹

Tämänhetkisten jäsenennusteiden mukaan Suomen evankelis-luterilaiseen kirkkoon kuuluu viidentoista vuoden kuluttua alle 50 prosenttia suomalaisista ja kastettavia on yli puolet vähemmän kuin hautaan siunattavia. Murros koskettaa myös Liedon seurakuntaa. Ennusteiden mukaan vuonna 2040 Liedon seurakuntaan kuuluu lietolaisista noin 48 prosenttia.² Vuonna 2018 Liedon seurakuntaan kuului 76,8 prosenttia lietolaisista.

¹ Kimmo Ketola Turun arkkihiippakunnan kirkkoherrojen kokouksessa 25.9.2019.

² Kirkkohallituksen ennuste 2019.

Liedossa käynnissä olevaan murrokseen on reagoitu uudistamalla toimintakulttuuria, panostamalla vapaaehtoistyöhön ja kokeilevaan työotteeseen. Tulevaisuudessa tarvitaan entistä rohkeampaa strategista henkilöstö-, kiinteistö- ja hallinnon suunnittelua. Seurakunnan ei tulevaisuudessa ole mahdollista pitää nykyistä kiinteistömäärää ja samalla seurakunnan on kuitenkin huolehdittava toiminnan mahdollisuuksista sekä pitää huolta kulttuurihistoriallisesti arvokkaista kirkkorakennuksista. Kirkkotilojen osalta on jatkossakin lisättävä kaikkien kolmen - Liedon, Littoisten ja Tarvasjoen - kirkkotilan monimuotoista käyttöä.³

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkolliskokous perusti 2015 tulevaisuuskomitean, jonka tehtäväksi tuli laatia mietintö haastetun kirkon tulevaisuudesta. Mietinnössä yksi tulevaisuuden painopiste on kirkkotilojen monimuotoisen käytön lisääminen Suomessa.⁴ Työtä edistämään nimettiin oma toimikunta, joka on laatinut pian julkaistavan *Saman katon alle* -julkaisun, jossa myös Liedon kirkon korjaussuunnitelmat mainitaan yhtenä kirkkotilan kehittämisen tapausesimerkinä.

Kirkkotilojen kehittäminen on seurakunnalle mahdollisuus. Eurooppalaiset esimerkit osoittavat, että kirkkotilojen remontointi yhteisöjen keskuksiksi ja monipuolisen toiminnan keskittäminen kirkkotiloihin on elävöittänyt seurakunnan toimintaa ja elämää. Kun elämä palautuu kirkkorakennuksiin, se tekee hyvää myös seurakunnan hengelliselle identiteetille. Kirkkorakennukset ovat ihmisten mielessä pyhiä paikkoja, ja kokonaistaideteoksia. Niillä on erityinen symbolinen merkitys ihmisten kokemusmaailmassa. Kirkkotilat ja niiden esineistö tuovat seurakunnan historian läsnäolevaksi.⁵

Monipuolisesti käytössä olevina tiloina kirkot voivat puhutella myös uuden sukupolven hengellisiä tarpeita. Yksilöiden oman toimijuuden kasvu on käyttäytymisen megatrendi, joka vaikuttaa olennaisesti myös tapaan olla kristittyinä. Hengellisyudessa korostuu uudella tavalla kokemuksellisuus, esteettisyys, tasavertainen yhteen tuleminen ja olemisen tapa. Jumalanpalveluselämässä opettamisen sijaan korostuu vuorovaikutuksellisuus ja tasavertainen kokemusten jakaminen ja yhteen tuleminen. Toimintakulttuurin muutos edellyttää kirkon identiteettiä ja itseymmärrystä koskevaa pohdintaa: Millainen hengellinen yhteisö haluamme tulevaisuudessa olla? Miten vahvistaisimme pyhän läsnäoloa? Minkälainen on tulevien sukupolvien kirkkotila?

Kirkkotila on aina heijastanut kunkin aikakauden jumalanpalvelus- ja seurakuntaelämästä nousevia arvoja ja tavoitteita. Vanhastaan esimerkiksi penkkien istumajärjestys edusti ja ylläpiti sosiaalista hierarkiaa. Läpi historian kirkkorakennukset ovat eläneet uudistuksen tilassa.⁶

Kirkkotilan ja jumalanpalveluselämän uudistuminen on osa kirkon identiteettiä. Luterilaisessa teologiassa kirkkotilassa tehtävät muutokset nähdään ennen muuta inhimillisen järjestyksen piiriin kuuluvana asiana, ja siksi kirkkotila on avoin muutoksille, joita seurakunnan jumalanpalvelus- ja seurakuntaelämä edellyttää. Muutos on aina myös seurakunnalle mahdollisuus. Tulevaisuuden kirkkotiloista on tarpeen tehdä yhteisön keskuksia. Saman katon alla tulee voida tarjota mahdollisuus erilaiseen hiljentymiseen, osallistumiseen ja tekemiseen.

Tulevaisuudessa kirkon palkatun henkilöstön määrä vähenee ja vapaaehtoisten merkitys kasvaa. Kirkkotilojen jumalanpalveluselämässä ja käytössä on huomioitava aikaisempaa enemmän seurakuntalaisten mahdollisuudet yksityiseen hiljentymiseen, vapaaehtoisten toimintaedellytysten vahvistaminen sekä kirkkotilan kaikenpuolinen saavutettavuus.⁷

2. Kirkkotilan uudistamisen vaiheet

Taloudellinen varautuminen

Liedon seurakunnassa on 2000-luvun aikana varauduttu Liedon Pyhän Pietarin kirkon peruskorjauksesta aiheutuviin kustannuksiin. Varautuminen on tarkoittanut 2000-luvun aikana kertyneiden ylijäämien säästämistä ja kassavarojen kerryttämistä.⁸ Lisäksi seurakunnan talousseminaareissa on viime

³ Yhdessä - Liedon seurakuntastrategia 2020.

⁴ Kirkon tulevaisuuskomitean mietintö 2016.

⁵ Kirkon tulevaisuuskomitean mietintö 2016.

⁶ Kirkkotilan symboliikka - Teologinen taustaselvitys Liedon kirkon remontin tarpeisiin, 2018.

⁷ Kirkon tulevaisuuskomitean mietintö 2016

⁸ Kirkkovaltuusto 30.5.2013.

vuosina linjattu, että muut seurakunnan mittavat investoinnit tulee arvioida vasta sen jälkeen, kun kirkon remontin kustannusvaikutukset ovat selvillä.⁹

Seurakunnalla on vielä lähivuosina taloudellinen mahdollisuus tehdä kauas tulevaisuuteen suuntaavia strategisista ratkaisuja ja huolehtia kirkkotilojen kuntoon laittamisesta. Liedon keskiaikaisen kirkon remontti on kiinteistöjä koskevissa päätöksissä toistuvasti priorisoitu ensisijaiseksi korjauskohteeksi. Seurakunta haluaa säilyttää kirkkotilan paikkana, joka mahdollistaa tulevaisuudessa sekä pyhyden tunteen että monipuolisen seurakuntaelämän toteuttamisen.

Lähestyvä kirkon remontti on huomioitu myös seurakunnan muissa tilaratkaisuissa. Kirkon peruskorjauksessa toteutettavan tilojen odotetaan tuovan tilaratkaisuja seurakunnan viikkotoiminnan tilatarpeisiin.¹⁰

Ensimmäisen toimikunnan nimeäminen

Hallinnon päätöksissä kirkon korjaushanke nousi esille keväällä 2015, kun kirkkoneuvosto nimesi ensimmäisen toimikunnan Liedon kirkon peruskorjausprojektiin.¹¹

Nimetty toimikunta tutustui lähialueen kirkkoihin ja etsi kirkon peruskorjaukselle malleja 2000-luvulla tehdyistä kirkkojen remonteista. Lähialueen kirkoissa tehdyt korjaukset olivat perusratkaisuiltaan kirkkotilan perusjäsenystä säilyttäviä ja ankkuroituivat nykytilanteesta määräytyvälle jumalanpalvelus- ja seurakuntaelämälle. Vierailut antoivat toimikunnalle tärkeää informaatiota kirkon peruskorjauksen suunnittelusta ja sen eri vaiheista. Keväällä 2015 nimetty toimikunta piti tärkeänä ripeää tarttumista korjausprojektiin. Välttämättömänä nähtiin osin rikkoutuneen lämmitysjärjestelmän uusiminen sekä tarvittavien teknisten ja sisätilaa koskevien korjausten tekeminen siten, että remontti olisi valmis reformaation merkivuonna 2017 ja itsenäisyyspäivän 100-vuotisjuhlallisuuksissa. Nimetty korjaustoimikunta tapasi myös Kirkkohallituksen yliarkkitehdin ja Museoviraston edustajan. Tapauksissa tuli selväksi, että kirkon korjaustarpeet olivat mittaluokaltaan olennaisia muutoksia kirkkotilaan ja siinä määrin laajamuotoisia, että niiden katsottiin edellyttävän paitsi huolellista suunnittelua myös hidasta etenemistä.¹²

Seurakuntastrategia

Kirkkotilakysymys nousi pohdiskeluun myös 2015-2016 seurakuntastrategian laatimisen yhteydessä. Yhdessä - Liedon seurakuntastrategia 2020 linjaa seurakunnan toimintakulttuurin lisäksi myös järjehtämään kiinteistöjen käyttöä. Työskentelyn taustalla vaikutti tietoisuus siitä, että kiinteistöjen määrän vähentäminen nähtiin tulevaisuudessa välttämättömänä. Samalla säilytettäviltä tiloilta edellytettiin tehokkaampaa käyttöä ja niiden varustamista monimuotoista käyttöä varten.¹³

Hankesuunnittelu

Kesällä 2016 seurakunta tilasi insinööritoimisto Jouko Sjöbergiltä Liedon kirkon hankesuunnitelman. Suunnitelman edellytettiin sisältävän perusselvitykset lämmitysjärjestelmistä ja niiden kustannusvertailusta 30 vuoden ajanjaksolla, sähköistyksen kuntoselvityksen ja mahdolliset uusimistarpeet, alustavan valaistussuunnitelman, selvityksen enimmäishenkilömäärästä simulointimallien avulla sekä muutosten vaatiman mahdollisen arkeologisen perusselvityksen. Kirkkohallituksen yliarkkitehdin ja Museoviraston intendentin käynnin jälkeen hankesuunnitelmaan pyydettiin sisällytettävän myös kirkon rakennushistoriallinen selvitys.¹⁴

Hankesuunnitelma valmistui lopulta syksyllä 2018. Hankesuunnittelun pitkittynyt aikataulu ja johtavien viranhaltijoiden vaihtuminen sekä virkavapauksista aiheutuneet viivästykset antoivat aikalisän kirkon remonttia koskeville pohdintoille ja samalla seurakunnalle tarjoutui mahdollisuus syvällisempään kirkkotilakysymyksen analyysiin.

⁹ Seurakunnan strategiaseminaari 4.9.2019

¹⁰ Mestarin tuvan tilat mitoitettiin hankevaiheessa puoleen pitäen silmällä lähestyvää kirkon remonttia.

¹¹ Kirkkoneuvosto 7.5.2015 § 66

¹² Ensimmäinen kirkon peruskorjausta varten perustettu toimikunta lakkautui seurakunnan hallinnollisen uudistusten seurauksena. Tämän jälkeen jumalanpalveluselämän vastuuryhmän tehtäväksi tuli ylläpitää keskustelua kirkon remontista ja jäsentää erityisesti jumalanpalveluselämästä odotuksia nousevia näkökohtia kirkon remonttia silmällä pitäen.

¹³ Yhdessä - Liedon seurakuntastrategia 2020

¹⁴ Kirkkoneuvosto 9.6.2016.

Aikaa pohdinnoille

Kirkkotilan teologiseen analysoimiseen johdatteli pohdinnat liturgin ja papin sekä jumalanpalvelusavustajien roolista jumalanpalveluselämässä. Lisäksi suunnitteluun vaikuttavat kanttorien selvitykset urkujen kunnosta ja paikasta kirkkotilassa. Havahduimme entistä useammin kysymään, miten irrottautua opettavasta ja ”pönöttävästä” kirkossa olemisen kulttuurista ja toteuttaa luontevampaa ja enemmän vuoropuheluun kutsuvaa jumalanpalveluselämää.

Seurakunnan hallinnon kehittämisen yhteydessä jumalanpalveluselämän vastuuryhmä otti tehtäväkseen ideoita jumalanpalveluselämän tulevaisuuden tarpeita ajatellen tulevaa kirkon korjaushanketta. Liedon kirkkotilakeskustelua ruokki myös konsultaatiot ja neuvonpidot Turun arkkihiippakunnan tuomiokapitulin ja Kirkkohallituksen toiminnallisen osaston asiantuntijoiden kanssa sekä tutustuminen Pohjoismaissa ja laajemmin Euroopassa tehtyihin kirkkotilaratkaisuihin.¹⁵

Liedon kirkkotilan kehittämisessä merkittäväksi muodostui marraskuussa 2016 järjestetty avoin seurakuntailta. Siinä jumalanpalveluselämän kouluttaja Juhani Holman alustuksen pohjalta ideoitiin kirkkotilan kehittämistä. Keskeiseksi lähtökohdiksi muodostuivat tulevaisuuden jumalanpalveluselämän tarpeet ja kirkkotilan monimuotoinen käyttö, rakennusteknisten muutostöiden sijaan.

Tämä näkökulma vahvistui edelleen, kun kirkkoneuvosto päätti tilata Hiljaisuuden Ystävät ry:n toiminnanjohtaja Mika K T Pajuselta teologisen taustaselvityksen kirkkotilan remontin suunnittelun tueksi.¹⁶ Selvityksessään Pajunen käy läpi kirkkotilojen käytön historiallisia vaiheita ja tulevaisuuden tarpeita. Teologisen taustaselvityksen ja siitä järjestetyn seminaarin ja sen keskustelun seurauksena Liedon kirkon korjaushankkeen lähtökohdaksi otettiin alttarin, kastemaljan ja saarnatuolin/lukupulpetin paikat sekä näiden ympärille kokoontuvan seurakunnan istumajärjestys kirkkotilassa.

Kokeilut

Jotta kirkkotilan erilaiset tarpeet kyettäisiin ottamaan huomioon, siirrettiin seurakuntatalolla järjestettävää viikkotoimintaa aikaisempaa vahvemmin kirkkotiloihin. Kirkossa on suunnittelun aikana järjestetty perinteisen jumalanpalveluselämän lisäksi muun muassa seminaareja, hallinnon kokouksia, työntekijätapaamisia, kirjallisuusiltoja, neulekirkkoja, kirkkokahveja ja -ruokailuja sekä erilaisia lasten tapahtumia. Lisäksi päätettiin kokeilla ehtoollisen jakoa kirkon kuorikäytävällä siten, että ehtoolliselle tuleminen voisi olla esteetöntä. Ehtoolliskokeilun vuoksi seurakunta myös poisti Museoviraston lausunnon jälkeen kirkkosalista kaksi ensimmäistä penkkiriviä. Kokeilujen yhteydessä myös lapsille järjestettiin kirkkotilaan luonteva paikka.

Kokeilujen seurauksena niin seurakuntalaisten kuin työntekijöiden asenteet ovat muuttuneet ja kirkosta on vähitellen muodostunut luonteva seurakunnan viikkotoiminnan paikka. Samalla myös kirkkotilan esteettömyyden (lattia yhdessä tasossa) ja muuntojoustavuuden (istuinten liikuteltavuus ja mahdollisuus kahvinkeittoon) tarpeet ovat tulleet aikaisempaa selkeämmin esiin.¹⁷

Seurakuntalaispalautteen keruu ja kirkkotila-viestintä

Valtakunnallisesti seurakuntavaalien 2018 teema oli *Minun kirkkoni*. Liedossa seurakuntavaaliviestinnässä pidettiin esillä lähestyvää kirkon remonttia. Seurakuntavaalien yhteydessä Liedossa kiersi vaaliauto, johon oli laadittu mainostoimiston kuvaluonnos alttarikeskeisestä ja elliptisestä istumajärjestyksestä, pikkukirkkoon sijoitetusta kahvipaikasta sekä keskeiset kirkkotilan korjauksen tavoitteita kuvaavat iskulauseet lisääntyneestä luonnonvalosta, siirtyvistä istuimista, esteettömyydestä, monikäyttöisyydestä ja kirkkotilan pyhydestä. Vaaliauton mukana kulki seurakunnan työntekijöitä ja vaalitoimitsijoita. Vaalikentällä sekä keskusteltiin että pyydettiin kirjallista palautetta seurakuntalaisilta tulevasta kirkon korjauksesta.

Valtakunnallisessa seurakuntavaalien vaalikoneessa seurakunnalla oli myös mahdollisuus tehdä kysymyksiä lietolaisille. Kirkon korjausta koskevista vastauksista kirkkotilan kehittämiselle keskeisim-

¹⁵ Konsultaatiot piispan, arkkihiippakunnan kehittämistiimin, Kirkkohallituksen jumalanpalveluselämän asiantuntijan, Kirkkohallituksen yliarkkitehdin ja toiminnallisen osaston johtajan kanssa sekä reformaation merkkivuotta koskeva seurakuntamatka Wittenbergiin sekä lisäksi tutustuminen Tukholman seurakuntien jumalanpalveluselämään Santa Claran ja Katarinan kirkoissa sekä Hillsong Stockholm City -seurakunnassa.

¹⁶ Kirkkoneuvosto 12.4.2018.

¹⁷ Muun muassa liikkumista, erilaisia istuinjärjestyksiä, kahvinkeittoa, digiteknologian käyttöä ja valaistusta koskevat tarpeet.

miksi nousi 1) mahdollisuus liikkua kirkossa ilman portaita, 2) mahdollisuus siirrettäviin istuimiin, 3) mahdollisuus päästä kirkkoon hiljentyään omalla avainkortilla sekä 4) mahdollisuus kahvittelemään kirkossa.

Liedon kirkon tuleva korjaus on ollut sekä paikallisessa että valtakunnan medioissa yhtenä esimerkkinä Suomen evankelis-luterilaisen tulevaisuuden kirkkotilasta. Seurakuntaisilta on kerätty palautetta verkkosivujen kautta sekä erilaisissa tilaisuuksissa vuodesta 2016 alkaen. Avoimeen viestintään ja vuorovaikutukseen seurakuntalaisten kanssa on panostettu paljon.

Erilaisista vaiheista, toiveista ja tavoitteista on käyty keskustelua ja viestitty runsaasti printti- ja verkkomedioissa, tiedottein, videoin, sosiaalisessa mediassa ja kasvokkaisessa viestinnässä. Palautetta seurakuntalaisilta on tullut runsaasti ja sitä on analysoitu muun muassa Outi Tukia-Takalan ylemmän pastoraalitutkimuksen kehittämishankkeessa, joka käsittelee seikkaperäisesti Liedon kirkon monimuotoisen käytön ulottuvuuksia. Palautteen viestit tiivistyvät yhtäältä kirkkotilan pyhyyden säilyttämiseen ja toisaalta sen monikäyttöisyyden mahdollistamiseen.

Kirkon remontti ja siitä käynnistynyt julkinen keskustelu on herättänyt paljon myös tunteita. Kirkkorakennus on ihmisille pyhä ja sitä koskevat muutostyöt ovat herkkiä asioita. Tämän vuoksi keskustelu ja vuorovaikutukselle on haluttu varata aikaa. Liedossa on tällä hetkellä laaja yhteinen ymmärrys sekä esteettömyyden välttämättömyydelle että kirkkotilan monimuotoiselle käytölle.

Realismi ja toivo – seurakunnat muutoksessa

Turun arkkihiippakunnan tuomiokapituli kutsui Liedon seurakunnan vuonna 2017 yhteistyöprojektiin, jonka aiheena on kirkkotilan monipuolisen käytön kehittäminen. Tuomiokapitulin yhteistyöprojektissa on todettu, että kehittämisen kannalta on välttämätöntä hahmotella perusteellisesti kirkkotilan teologisia lähtökohtia. Tämän työskentelyn seurauksena Liedossa paneuduttiin kirkkotilan historiallisiin ja teologisiin kysymyksiin.

Vuonna 2019 arkkihiippakunnassa käynnistyi Realismi ja toivo – seurakunnat muutoksessa hanke, jonka kolmesta osa-alueesta yksi koskee jumalanpalveluselämän kehittämistä ja kirkkotilojen monimuotoista käyttöä. Liedon seurakunta on mukana tässä osahankkeessa.

Prosessin aikana Liedon seurakunta on paitsi oppinut ja saanut tukea myös osaltaan toiminut pilottihankkeena kirkkotilaa koskevia tulevaisuuden tarpeita hahmotettaessa. Tästä esimerkkinä on Liedossa keväällä 2019 järjestetty valtakunnallinen kirkkotilaseminaari, joka järjestettiin tuomiokapitulin, Kirkkohallituksen, Helsingin Yliopiston ja Museoviraston yhteistyönä.

Kirkkotilojen kehittäminen ja monimuotoinen käyttö on ollut esillä myös Turun arkkihiippakunnan johtamisen foorumeilla: muun muassa johtavien viranhaltijoiden ja luottamushenkilöpuheenjohtajien päivässä, seurakuntien piispantarkastuksissa, hankkeen verkostopäivässä sekä rovastikuntailloissa. Realismi ja toivo hankkeen myötä lietolaiset ovat havahtuneet siihen, ettei kyse ole vain paikallisesta pohdinnasta, vaan kirkkotilojen monimuotoista käyttöä koskeva liikehdintä tulee vastaan laajemmin arkkihiippakunnassa, Suomessa ja Euroopassa. Kysymys ei myöskään ole tämän päivän ilmiöstä, vaan paluusta aina keskiajalle ulottuvaan tapaan nähdä kirkkotila koko seurakuntaelämän keskuksena.¹⁸

Prosessin keskeiset oivallukset

Liedon kirkkotilan kehittämistä koskeva keskustelu on synnyttänyt seuraavia perusoivalluksia ja johtopäätöksiä.

1. Kysymys on pitkälle ulottuvasta strategisesta hankkeesta: kirkon peruskorjauksen tähtäyspiste asetettava 2070-luvulle.
2. Peruskorjatun kirkkotilan tulee olla ennen muuta esteetön ja saavutettava.
 - Kirkkotilassa on kyettävä liikkumaan esteettömästi.
 - Seurakuntalaisten ja vapaaehtoisten omaehtoista pääsyä kirkkotilaan tulee helpottaa.
 - Lattiataso tulee asettaa samaan tasoon asehuoneen kanssa. Jumalanpalveluksen toimittajien ja esiintyjien näkyvyys tulee toteuttaa erillisten korokkeiden avulla.

¹⁸ Kirkkotila avautuu -seminaari Liedon kirkossa 19.5.2019.

3. Monikäyttöisyys ja rinnakkaiskäyttö:

- Kirkkotilaan keskittyy tulevaisuudessa enemmän viikkotoimintaa ja tapaamisia.
- Pikkukirkosta tulee rajata kappelinomainen tila seurakunnan viikkotoiminnalle, tapaamisille, seurakunnan olohuoneelle, diakoniakahvilalle, jne.
- Istuinten liikuteltavuus mahdollistaa erilaisten asetelmien muodostamisen, lisää käyttömahdollisuuksia ja vuoropuhelua kirkkotilaisuuksissa.
- Toimiva keittiö on olennainen osa yhteisöllistä kirkkotilakysymystä.

4. Pyhyden säilyttäminen

- Alttarin ja kastealtaan parempi näkyvyys ja keskeisempi paikka kirkkotilassa.
- Kirkollisen esineistön esillepanon parantaminen.
- luonnonvalon maksimoiminen.

3. Kirkkovaltuuston linjaukset 28.11.2018

Seurakunnalle tarjoutui koko kirkkovaltuuston kauden kestävä aika (2015-2018) jäsentää millaisen murroksen keskellä kirkkotilojen osalta elämme pohjoismaissa ja Euroopassa sekä kysyä, millaista kirkkotilaa Liedossa tarvitaan. Prosessin seurauksena Liedon seurakunnan kirkkovaltuusto päätti yksimielisesti ottaa kirkon remontin suunnittelun pohja-ajatuksiksi seuraavat linjaukset:

- Alttari sijoitetaan ristin juurelle, calvario-ryhmän kohdalle.
- Kasteallas palautetaan alkuperäisen kastealtaan paikalle, itä-länsi-akselilla ja kirkon länsipuolelle.
- Saarnatuoli/lukupulpetti sijoitetaan kastepaikan yhteyteen, sen länsipuolelle.
- Lattian tasoero poistetaan.
- Siirrettävät penkit tai istuimet sekä muut kirkkotilan kalusteet (myös saarnatuoli/lukupulpetti ja kasteallas).
- Luonnonvalon maksimoiminen.
- Urkuparven poistaminen tai uudelleen muotoileminen.
- Urkujen sijoittaminen alttarin läheisyyteen, joko pohjois- tai eteläseinälle.
- Selvitetään ja arvioidaan digitaaliurkujen mahdollisuutta.
- Pikkukirkosta tehdään lasiseinällä erotettava kappelitila.
- Esteettömälle wc-tilalle etsitään eri ratkaisuja (kirkon takaosa, asehuone, kellotapuli, ulkopuolella oleva tila)
- Remontin yhteydessä arvioidaan myös kellotapulin tarjoamat lisämahdollisuudet kirkkotilaa koskevia ratkaisuja haettaessa.

Kirkkovaltuusto päätti niin ikään yksimielisesti, että Mika K T Pajusen teologisessa taustaselvityksessä¹⁹ esitetyt ehdotukset ja Jouko Sjöbergin kirkkotilan luonnosvaihtoehto C sekä oheiset listatut näkökohdat otetaan Liedon kirkkotilan suunnittelun pohja-ajatuksiksi.²⁰

4. Pääsuunnittelijan ja uuden peruskorjaustoimikunnan valinta

Kirkkovaltuuston linjaukset ja päätökset otettiin arkkitehtisuunnittelun kilpailuttamisen lähtökohdiksi kevätkaudella 2019. Arkkitehtikilpailussa valituksi tuli arkkitehtitoimisto NOAN ja suunnitteluvaiheen rakennuttajakonsultiksi A-Insinöörit Oy.²¹

Kirkkoneuvosto nimesi hallinnon kehittämistyön yhteydessä lakkautuneen kirkon korjausta valmistelewan toimikunnan tilalle uuden työntekijöistä ja luottamushenkilöistä koostuvan laajapohjaisen kirkon peruskorjaustoimikunnan.²²

Uuden kirkon korjaustoimikunnan tehtäväksi tuli ohjata valitun pääsuunnittelijan työtä ja huolehtia siitä, että suunnittelussa huomioidaan seurakunnan tarpeet ja toiveet. Toimikunnalle annettiin tehtäväksi myös nimetä urkuryhmä valmistelemaan kirkon urkuhanketta yhdessä asiantuntijoiden kanssa ja lisäksi nimetä muut remontissa tarvittavat työryhmät.²³

¹⁹ Kirkkotilan symboliikka - Teologinen taustaselvitys Liedon kirkon remontin tarpeisiin, 2018.

²⁰ Kirkkovaltuusto 28.11.2018

²¹ Kirkkoneuvosto 11.4.2019 § 64.

²² Kirkkoneuvosto 11.4.2019 § 63

²³ Korjaustoimikunta nimesi 29.4.2019 urkutoimikunnan ja seurakunnan edustajat A-Insinöörien kirkon korjaushankkeen suunnitteluryhmään. Pääsuunnittelija ja korjaustoimikunnan nimeämät edustajat ovat osallistuneet rakentajakonsultin organisoimiin suunnittelukokouksiin, joissa on perehdytty rakennusteknisiin kysymyksiin. Kirkkotilan rakennustekniset ja

Korjaustoimikunta aloitti työskentelynsä keväällä 2019 ja evästi pääsuunnittelijaa kirkkovaltuuston linjauksista. Pääsuunnittelija on kirkon korjaustoimikunnan kommentoinnin pohjalta laatinut useita luonnoksia kirkkotilan kehittämiseksi.

Toimikunnassa urkutyöryhmän työskentelyn pohjalta syntyi hyvin varhain yksimielisyys siitä, että seurakunnan on järkevää ryhtyä valmistelemaan uusien urkujen hankintaa. Digitaalisia urkuja ei toimikunnan asiantuntijakuulemisten pohjalta pidetty tarkoituksenmukaisena vaihtoehtona. Urkujen paikkaa kirkkotilassa on toimikunnassa pohdittu useasti, mutta keskustelujen tuloksena pidettiin akustisesti ja musiikkityön toiminnan kannalta perustelluimpana sitä, että urut sijoitetaan kirkkotilan länsi- tai itäpäättyyn. Urkujen hankintaan tulee paneutua välittömästi, kun kirkkotilaa koskevat pääpiirustukset on hyväksytty.

Liitteenä pääsuunnittelijan erillinen muutossuunnitelma, josta käy ilmi luonnoksien ja prosessin keskeiset vaiheet (pöytäkirjan **LIITE 1**).

Korjaustoimikunta pitää parhaimpana muutossuunnitelman luonnosta 1, joka sisältää niin kutsutun pikkukirkon yhteyteen rakennetun laajennusosan. Korjaustoimikunta päätti pyytää Museoviraston intendentiltä kommentteja luonnoksesta 1.

Pääsuunnittelija tapasi Museoviraston edustajat 13.9.2019 ja kirkkoherra uudelleen 24.9.2019. Tapauksissa Museoviraston asiantuntijat pitivät kirkkotilan sisäosassa tehtyjä ratkaisuja mahdollisina, mutta suhtautuivat kriittisesti kirkon itäpäättyyn suunniteltuun laajennusosan rakentamiseen. Tapauksissa sovittiin, että pääsuunnittelija jalostaa suunnitelmia ja seurakunnassa pohditaan laajennusosan ja pikkukirkon funktiota.

Museoviraston tapaamisten jälkeen seurakunnan työntekijät 19.9.2019 ja kirkon korjaustoimikunta 25.9.2019 kokoontuivat pohtimaan uusia kirkkotilaratkaisuja pääsuunnittelijan tekemän viiden erilaisen suunnitelman pohjalta. Tässä yhteydessä pohdittiin uudelleen sitä, että urut sijoitettaisiinkin kirkon länsipäädyn sijasta itäpäättyyn, 1900-luvulla rakennetun ”pikkukirkon” eteen.

Kokoontumisten jälkeen sekä työntekijät että kirkon korjaustoimikunta toimikunta päättivät, että jatko-työskentelyä tehdään luonnosten 1 ja 2 pohjalta. Tämän jälkeen laajennusosan sisältävästä luonnoksesta 1 tehtiin vaihtoehto, jossa laajennusosa on irti keskiaikaisesta seinärakenteesta. Korjaustoimikunta piti tärkeänä, että Museovirastolta pyydetään lausunto molemmista jäljelle jäävistä vaihtoehtoista.

Kirkkovaltuuston iltakoulu 10.10.2019

Kirkkovaltuuston iltakoulussa pääsuunnittelija kävi läpi työskentelyn vaiheet, kaikki esitetyt luonnokset ja korjaustoimikunnan linjaukset.

Kirkkovaltuuston iltakoulu katsoi korjaustoimikunnan linjaukset perustelluiksi ja piti tärkeänä, että luonnoksista 1 ja 2 pyydetään päätöksenteon pohjaksi Museoviraston lausunto ja lisäksi molemmille vaihtoehdoille lasketaan kustannusarvio.²⁴

5. Yhteenvetoa

Kirkon peruskorjaus on seurakunnalle mittava taloudellinen investointi. Taloudellinen valmistautuminen, kirkkotilan peruslähtökohtien ja kirkon käyttöä koskevien tarpeiden hahmottaminen on ollut usean vuoden monivaiheisen suunnittelun ja pohdinnan tulos. Seurakunnan työntekijät, kirkon korjaustoimikunta ja kirkkovaltuuston iltakoulu ovat arvioinnissaan päätyneet siihen, että kirkkotilan kehittämistä ja tulevaisuuteen suuntaavista periaatteista halutaan pitää kiinni. Ne osaltaan vastaavat kutistuvan kirkon haasteisiin ja ovat linjassa kansainvälisten ja pohjoismaisten esimerkkien sekä Suomen evankelis-luterilaisen kirkon tulevaisuusmietinnön kanssa.

tekniikkaa koskevat suunnittelut etenevät kuitenkin vasta, kun kirkkotilan pääpiirustuksista syntyy ratkaisu. Lisäksi kirkkoherra ja pääsuunnittelija ovat tavanneet 10.10.2019 Turun museokeskuksen johtoa ja neuvotteleet kirkkoesineiden säilyttämisestä sekä joidenkin esineiden sijoittamisesta remontoituun Liedon kirkkoon.

²⁴ Talouspäällikön tehtäväksi jäi pyytää rakennuttajakonsulttien edustajia laskemaan kustannusarviot kahdesta eri vaihtoehdosta ja lisäksi korjaustoimikunnan ja kirkkoneuvoston tehtäväksi valmistella lausuntopyyntöä Museovirastolle.

"Kirkkorakennuksilla ja muilla kiinteistöillä on suuri rooli sekä seurakuntien talouden että toiminnan kannalta. Kiinteistöjen käyttöastetta on kyettävä nostamaan. Tämä voi tapahtua vähentämällä kiinteistöjä, lisäämällä niiden yhteiskäyttöä tai yhteisomistusta muiden seurakuntien kanssa sekä vuokraamalla tiloja aktiivisesti alueen muille toimijoille.

Vähäisessä käytössä olevat tai tarpeettomat kiinteistöt on myytävä.

Kirkkorakennusten rooli yhteisöllisyyden syntyemiselle näyttää kansainvälisten kokemusten perusteella olevan keskeinen. Siksi kirkkotilojen ilmettä ja toiminnallisuutta on kehitettävä sekä monipuolista käyttöä lisättävä. Tämä edellyttää muutoksia niin asenteissa, toimintakulttuurissa kuin itse kirkkotiloissakin. Toimivia malleja on etsittävä onnistuneista ratkaisuista niin kotimaasta kuin ulkomailta. Kirkkotilojen kehittämisessä on kiinnitettävä huomiota erityisesti valaistukseen ja viihtyisyyteen, audiovisuaalisten elementtien kehittämiseen sekä monikäyttöisyyden parantamiseen. Tämä edellyttää taloudellisia panostuksia, joita on syytä harkita jopa taloudellisesti tiukkoina aikoina. Kirkkojen ovien on oltava nykyistä useammin avoinna seurakuntalaisille. Tämä on mahdollista, jos kirkon avaimia luovutetaan rohkeammin vastuuta kantaville seurakuntalaisille. Kirkkotilasta tulee heijastua se, että se on pyhä, viihtyisä, avoin ja seurakuntalaisten omistama."²⁵

Pääsuunnittelijan muutossuunnitelmassa esiteltävistä luonnoksista piirustusvaihtoehdot 1 ja 2 (pöytäkirjan LIITE 2) ottavat huomioon kokonaiskirkon ja Liedon kirkon korjaukselle asetettuja keskeisiä tavoitteita ja odotuksia ja ovat siten mahdollisia vaihtoehtoja tulevaisuuden kirkkotilaksi.

Kokonaisarvioinnin pohjalta laajennusosan sisältämä piirustusvaihtoehto 1 vastaa seurakunnan päättäjien ja työntekijöiden näkemyksen mukaan vaihtoehtoa 2 paremmin vuoteen 2070 ulottuvia suunnitelmia.²⁶

Pikkukirkon yhteyteen rakennettava laajennusosa (vaihtoehto 2) ja sen sisältämä keittiö ja esteetön wc lisäävät kirkon monimuotoisen käytön mahdollisuuksia. Laajennuksen myötä seurakunnalle muodostuu käyttökelpoinen tapaamis-, toiminta- ja sakraalitila rakennuksessa, jonka seurakunta tulee säilyttämään kauas tulevaisuuteen. Laajennusosan jälkeen myös kirkkosalin ja pikkukirkon samankertainen käyttö on mahdollista ja luontevaa.

Esteetömän wc:n sijoittaminen (vaihtoehto 2) ja käyttäminen jo valmiiksi pienehkössä kirkkosalissa ei ole ihanteellisin vaihtoehto, mutta kuitenkin parempi kuin asehuoneessa tai muualla keskiaikaisessa kirkkotilassa sijaitseva wc-tila.

Rakennuttajakonsultin projektiryhmässä on lisäksi suositeltu, että talotekniikka rakennettaisiin laajennusosaan (vaihtoehto 1).

Lisäksi kirkon länsipäätyyn urkujalustaan sijoitettava keittiötila ja esteetön wc (vaihtoehto 2) on huollettanut urkutyöryhmää erityisesti sen vuoksi, että uruille, pillistölle ja tarvittavalle huoltotilalle jää liian vähän tilaa.²⁷

1970-luvulla tehdyn kirkkotilan uudistuksen jälkeen on kirkkotilan itäpääty jumalanpalveluselämässä jäänyt suurten tilaisuuksien lisätilaksi. Irrottaessaan alttarin itäpäädyn "pikkukirkosta" seurakunta käytännössä otti ensimmäisen askeleen kohti keskeisalttaria. Lietolaisille pikkukirkko on suurten tapahtumien lisätila ja katseiden näkymä. Tämä tärkeä tila ja katseiden siluetti on haluttu säilyttää molemmissa vaihtoehdoissa (1 ja 2). Lisäksi erityisesti vaihtoehto 1 alleviivaa pikkukirkon sakraalia luonnetta toimiessaan pienten kohtaamis-, hartaus- ja seurakuntatilaisuuksien paikkana.

Vaihtoehdossa 1 ehdotettua laajennusosaa on pidetty kirkkotilan kokonaisuuteen nähden sopusuhtaisena ja kirkon ulkohahmon suhteen alisteisena. Laajennusosan on koettu tuovan keskiaikaiseen

²⁵ Kirkon tulevaisuuskomitean mietintö 2016, 80.

²⁶ Suunnitelmia 1 ja 2 on esitelty myös runsaasti seurakuntalaisia kokoavassa Toimintatorstaissa 24.10.2019. Tilaisuudessa suunnitelmia pidettiin perusteltuina ja tulevaisuuteen katsovina.

²⁷ Urkutyöryhmän muistio 15.10.2019.

kirkkorakennukseen ja 1900-luvulla tehtyyn laajennukseen luontevaa kerroksellisuutta, 2000-luvun keveän jatkokertomuksen.

Laajennusosalla seurakunta näkee pitkäkantoiset vaikutukset ja katsoo, että lisäosan myötä kirkkotilasta ja kirkkopihasta tulee monikäyttöisempi, toimivampi ja elävämpi kokonaisuus. Seurakunta katsoo, että ilman käyttöä ja kehittämistä ei ole edellytyksiä myöskään säilyttää lietolaisille tärkeää kirkkoympäristöä. Juuri kirkkotilan strategisella kehittämisellä ja aktiivisella käytöllä on mahdollisuus suojella lietolaisille rakasta kulttuuriympäristöä.

Seurakunta on laajennusosan osalta valmis myös pääsuunnittelijan johdolla luonnostelevaan laajennusosalle vaihtoehtoja, jotka sopeutuvat ympäristöönsä ja edustavat parasta mahdollista arkkitehtuuria sekä rakennuslaatua.²⁸

Ennen päätöksentekoa on tärkeää kuulla Museoviraston lausunnossaan esittämät huomiot ja lisäksi arvioitava mahdollisen laajennusosan kustannusvaikutuksia ja seurakunnan taloudellista kantokykyä.

Kirkkolain mukaan seurakunnan on ennen päätöksen tekemistä varattava Museovirastolle tilaisuus antaa lausunto kirkkotilan olennaista muutosta koskevista piirustuksista.²⁹ Museoviraston lausunnon sisältämä kirkkovaltuuston päätös³⁰ lähetetään Turun arkkihiippakunnalle ja sen tehtävänä on toimittaa asiakirjat ja myös oma lausuntonsa Kirkkohallitukselle.³¹ Lisäksi seurakunnan on toimitettava tuomiokapitulille ja Kirkkohallitukselle selvitys seurakunnan taloudellisesta tilanteesta ja kirkon remonttia koskevista rahoitusratkaisuista.

Esityksen valmistelija; kirkkoherra

Kirkkoherran päätösesitys:
Kirkkoneuvosto:

1. merkitsee tiedoksi Liedon Pyhän Pietarin kirkon suunnittelutyön vaiheita kuvaavan selonteon ja pääsuunnittelijan suunnitelmat.
2. toteaa, että Museovirastoon toimitetaan kirkon suunnittelutyön vaiheita kuvaava selonteko ja muu suunnittelun kannalta olennainen tausta-aineisto.
3. pyytää KL 14 § 5 a:n mukaisen lausunnon Museovirastolta pääpiirustusvaihtoehdoista 1 ja 2.
4. toteaa, että talouspäällikön tehtäväksi jää selvittää pääpiirustusvaihtoehtojen 1 ja 2 kustannusarvio.

Päätös: Esitys hyväksyttiin yksimielisesti.

Muutoksenhaku: oikaisuvaatimus kirkkoneuvostolle

Lisätiedot: kirkkoherra Risto Leppänen

Tiedoksi: Museovirasto, kirkkovaltuusto”

Selonteon käsittelyn jälkeen kirkon peruskorjaussuunnitelmia vielä tarkennettiin muun muassa asehuoneen wc:n osalta ja lisäksi pääsuunnittelijan aloitteesta laadittiin vaihtoehto, jossa uudisosa sijoitettiin vielä kertaalleen kirkon länsipäätyyn. Pääsuunnittelija päätyi vielä kerran luonnostelevaan perusteltua vaihtoehtoa, koska Museoviraston ja seurakunnan korjaustoimikunnan kokouksessa nousi esille kriittisiä huomioita Vaihtoehtoon 1 sisältämän lisäosan osalta.³² Pääsuunnittelijan tarkentuneet suunnitelmat arvioitiin kirkkotilaryhmän

²⁸ Kirkkojen yhteyteen rakennettavista laajennusosista on runsaasti esimerkkejä eri puolilla Eurooppaa. Laajennusosiin on rakennettu keskustelu-, tapaamis-, kirjasto-, kahvi-, wc-, näyttelytiloja ja muita monimuotoista käyttöä tukevia tiloja.

²⁹ Kirkkolaki 14: 5a§.

³⁰ Päätös edellyttää määräenemmistöpäätöstä KL 9: 3§.

³¹ Päätös alitettava KL 14: 2§ ja KL 24: 1§.

³² Kirkon korjaustoimikunnan ja Museoviraston kokoontuminen 23.10.2019.

työpajassa 1.11.2019. Työpajassa sovittiin, että kirkkoneuvostolle esitellään päivitetty suunnitelmat ennen lausuntopyynnön lähettämistä Museovirastolle.

Kirkkoneuvosto käsitteli päivitettyt suunnitelmat 28.11.2019:

"KIRKON PERUSKORJAUS: LAUSUNTOPYYNTÖ MUSEOVIRASTOLLE PÄIVITETYISTÄ SUUNNITELMISTA

Kirkkoneuvosto käsitteli 24.10.2019 kirkon peruskorjausta koskevaa laajaa selontekoa ja pääpiirustusvaihtoehtoja 1 ja 2. Kirkkoneuvosto päätti yksimielisesti pyytää lausunnon Museovirastolta vaihtoehtoja 1 ja 2. Sekä kirkkoneuvosto että kirkkovaltuuston iltakoulu 10.10.2019 katsoivat, että vaihtoehto 1 on ensisijainen. Silti seurakunta haluaa pyytää Museovirastolta lausunnon molemmista vaihtoehtoja.

Kokouksen jälkeen pääsuunnittelija laati vielä vaihtoehtojen 1 ja 2 lisäksi vaihtoehdon 3, jossa erillinen laajennusosa sijoittuisi kirkon länsipäättyyn. Vaihtoehtoa 3 arvioitiin seurakunnan kirkkotilaa koskevassa työpajassa 1.11.2019. Työpajassa todettiin, että vaihtoehto 3 on ongelmallinen, koska se estää kulkemisen kirkon ympäri. Vaihtoehto 3 ei työpajan pohdintojen perusteella myöskään mahdollista päällekkäiskäyttöä ja monitoimikirkon ideaa samalla tavalla kuin vaihtoehto 1. Työpajassa todettiin, että sekä kirkkoneuvoston että kirkkovaltuuston iltakoulun aikaisemmat linjaukset ovat yhä perusteltuja ja niiden mukaan on edettävä. Vaihtoehtojen 1 ja 2 pohjalta on pyydetty myös peruskorjauksen kustannusarvio, joka toimitetaan kokouspöydälle.

Pääsuunnittelijan kanssa todettiin, että kirkkoneuvostolle vielä esitetään työpajassa esitelty vaihtoehto 3 sekä päivitetty vaihtoehdot 1 ja 2. Pääsuunnittelija on 24.10.2019 kokouksen jälkeen vielä täydentänyt piirustuksia muun muassa asehuoneeseen sijoitettavan pienen liisäWC:n (ei esteetön wc), sakastin kaapiston ja alttarikaiteen ja katafalkin asettelun osalta. Pääpiirustusvaihtoehtojen muutokset esitellään kirkkoneuvoston kokouksessa 28.11.2019.

Esityksen valmistelija; kirkkoherra

Kirkkoherran päätösesitys:

Kirkkoneuvosto:

5. perehtyy pääsuunnittelijan päivitettyihin pääpiirustusvaihtoehtoihin 1, 2, ja 3 sekä kustannusarvioon vaihtoehtoja 1 ja 2 (pöytäkirjan LIITTEET 1 ja 2).
6. toteaa, että Museovirastoon toimitetaan aikaisemman päätöksen mukaisesti kirkon suunnittelutyön vaiheita kuvaava selonteko ja muu suunnittelun kannalta olennainen tausta-aineisto.
7. pyytää KL 14 § 5 a:n mukaisen lausunnon Museovirastolta päivitettyistä pääpiirustusvaihtoehtoja 1 ja 2.

Päätös: Esitys hyväksyttiin.

Muutoksenhaku: oikaisuvaatimus kirkkoneuvostolle

Lisätiedot: kirkkoherra Risto Leppänen"

Museoviraston lausunto 9.1.2020

Yli-intendentti Helena Taskisen ja yliarkkitehti Johanna Hakasen allekirjoittamassa Museoviraston lausunnossa ([esityslistan LIITE 1](#)) todetaan, että esitetyt korjaus- ja muutostyöt ovat KL 14:5 § mukainen olennainen muutos ja tämän vuoksi kirkkovaltuuston päätös on alistettava kirkkohallituksen vahvistettavaksi. Koska kyseessä on kirkollisen rakennuksen olennainen muutos, kirkkovaltuuston päätöksen tulee olla määräenemmistö päätös (KL 9:3).

Museoviraston lausunnossa Liedon kirkon sisätilaa koskevat perusratkaisut, jotka ovat eri vaihtoehtoissa (Vaihtoehto 1 ja 2) samansuuntaisia, nähdään mahdollisina. Lausunto sisältää monia arvokkaita arkeologiaa, taloteknisten järjestelmien suunnittelua, seinäpintoja, rakenteiden tutkimista ja kirkon kalusteiden laatua ja 1970-luvun jälkien säilyttämistä koskevia huomioita. Nämä huomiot on otettava lähempään tarkasteluun erikoissuunnittelun edetessä ja pääsuunnittelijan on tarpeen pyytää niistä Museoviraston arvioita ja ohjeita, jotta seurakunnalla on kantokykynsä rajoissa mahdollisuus toteuttaa parasta mahdollista arkkitehtuuria, rakennuslaatua ja käyttää keskiaikaiseen kirkkotilaan sopivia materiaaleja.

Museovirasto toteaa lausunnossaan, että se tehtävänsä mukaisesti ”*tarkastelee asiaa arkeologisen ja rakennetun kulttuuriperinnön säilyttämisen kannalta*”. Tämän lisäksi lausunnossa nousee esille arkkitehtuurisia ja kirkon perinteeseen liittyviä huomioita.

Lausunnon mukaan Vaihtoehdolla 2 eteneminen on mahdollinen, mutta Museoviraston lausunto ei puolla Vaihtoehdossa 1 olevaa uudisosaa.

Museovirasto haluaa seurata ja antaa lausunnon tarkennetusta suunnitelma-aineistosta. Seuraavassa arvioidaan Museoviraston (MV) lausunnossaan esittämät huomiot seurakunnan, sen toiminnan ja kirkon käytön näkökulmasta.

MV: Liedon kirkosta tulee laatia erillinen rakennushistoriaselvitys

- Toisin kuin lausunnossa mainitaan, seurakunnan suunnitelmia esiteltiin Museovirastolle jo 2017, kun Liedon seurakunnan, hankesuunnittelijan Jouko Sjöbergin, Museoviraston Anu Laurilan ja Kirkkohallituksen yliarkkitehti Antti Pihkalan kanssa alkoi yhteistyö. Seurakunnan, Kirkkohallituksen, Museoviraston ja Insinööritoimisto Sjöbergin kesken järjestetyssä suunnittelukokouksessa 17.3.2017 sovittiin, että Sjöbergin laatimaan hankesuunnitelmaan sisältyy vaadittava rakennushistoriallinen selvitys³³. Sittemmin suunnittelun aikana sekä Kirkkohallituksen yliarkkitehti että Museoviraston yhteyshenkilö vaihtuivat.

Museovirasto lausuu kuitenkin 9.1.2020 lausunnossaan, että hanketta varten on tehtävä rakennushistoriaselvitys.

Ohessa (esityslistan [LIITE 2](#)) Liedon seurakunnan tilaama määrämuotoinen ja Museoviraston edellyttämä Liedon kirkon rakennushistoriaselvitys (RHS).

MV: Talotekniset ratkaisut (LVIS, A) edellyttävät tarkempaa suunnittelua

- Suunnitelmat tarkentuvat erikoissuunnittelun myötä.

MV: Alttaripöytä tulee kiinnittää pysyvästi veistosryhmän (eli calvario-ryhmän) läheisyyteen

- Suunnittelussa alttaripöydästä on haluttu keskeinen ja pysyvä paikka kirkossa. Suunnitteluryhmä on katsonut, että alttarin tulee dominoida kirkkotilaa ja sen siirtämisen tulee tapahtua harkiten. Kirkon korjaustoimikunnassa alttarin materiaaliksi on ehdotettu kiveä. Alttaria ei ole suunniteltu kevein perustein siirrettäväksi. Seurakunta on kuitenkin halunnut suunnittelun yhteydessä säilyttää mahdollisuuden alttarin

³³ Kirkkohallituksen Yli-arkkitehti Antti Pihkalan kokousmuistio

väliaikaiseen siirtämiseen. Sama koskee sen vastinpariksi suunniteltua uutta kas-
temaljaa, joka on niin ikään kivestä ja tarvittaessa siirrettävissä oleva kaluste.

Korjaustoimikunnassa on ajateltu, ettei alttaripöydän kiinnittäminen kirkon lattiaan
pysyvästi tuo erityistä lisäarvoa etenkin suhteessa kirkkovuoden eri tarpeisiin. Täs-
sä on ajateltu esimerkiksi harvoin, kuten kirkkovuoden huippuhetkiin sisältyvien sak-
raalien orkesteriesityksien järjestämistä, jolloin alttaripöydän pieni (lue metrin!) siir-
ttäminen saattaisi mahdollistaa kuoron ja orkesterin paremman asettautumisen kir-
kon kuoriosaan. Tällaisella mahdollisella pienellä siirrolla ei ole tarkoitus vaikuttaa
alttarin dominoivaan rooliin kirkkotilassa. Siten alttarin siirrettävyys ei tarkoittaisi alt-
tarin liikuttelemista eri paikkaan kirkkosalissa.

Museoviraston kantaa on silti pidettävä huomionarvoisena ja teologisesti varteen-
otettavana. Seurakunnan on siksi erikoisuunnittelun edetessä syytä ottaa Museovi-
raston kanta alttarin pysyvästä kiinnittämisestä vakavaan harkintaan.

*MV: Asehuoneen tekninen, wc- ja siivoustila pienentävät kirkon sisäänkäyntiin käytettävää
tilaa*

- Museovirasto ehdottaa, että jatkosuunnittelussa osa asehuoneeseen esitetyistä ti-
loista sijoitettaisiin muualle.

Teknisen tilan ja siivoustilan sijoittamista uudisosaan tai kirkon länsipäätyyn on syy-
tä jatkosuunnittelussa harkita. Sen sijaan wc-tilan sijoittaminen asehuoneeseen on
useaan kertaan suunnittelussa ja korjaustoimikunnassa läpikäyty asia. Pohdinnan
toistuvana lopputuloksena on ollut, että pienen WC-tilan sijoittaminen urkujalustaan
tai kirkkosaliin ei ole käytännöllisistä eikä pastoraalisista syistä hyvä vaihtoehto. Kir-
kon länsipäädyssä on käytettävissä rajallinen määrä tilaa ja urkujalustaan tarvitaan
siksi mahdollisimman paljon tilaa sekä pillistölle että palkeille. Samalla on syytä pi-
tää huolta siitä, ettei WC-tilaan tarvitse kulkea katseiden alla, suoraan kirkkosalista.
Samalla varmistetaan, etteivät WC-tilan äänet ja hajut kantaudu suoraan kirkkoti-
laan, eikä sen yhteyteen kirkkotilassa synny etenkään suurten tilaisuuksien yhtey-
dessä jonoa. Sen sijaan asehuoneessa ja Vaihtoehdon 1 uudisosassa saniteettiti-
laan on mahdollista siirtyä huomaamattomammin.

MV: Uudisosan sijoittuminen kirkkorakennuksen itäpäähän on ongelmallinen

- Museovirasto katsoo, että uudisosan sijoittaminen kirkon itäpäähän on ongelmalli-
nen, koska ”kirkollisen perinteen mukaan itäpääty on arvokkain”.

Tämä Museoviraston lausunnossaan esille nostama itäargumentti osuu laajaan ja
moniulotteiseen symboliikkaa ja teologiaa koskevaan keskusteluun. Se myös tarjo-
aa ilahduttavan mahdollisuuden esitellä kirkkotilan ratkaisusta käytyjä teologisia
pohdintoja, millä soisi olevan kirkkotilaa koskevien ratkaisujen osalta myös painoar-
voa. Kun seurakunta uudistaa kirkkorakennustaan, on ensisijaista pohtia rakennuk-
sen hengellistä identiteettiä ja käyttöä monipuolisen jumalanpalveluselämän paik-
kana. Näihin pohdintoihin Liedossa on käytetty verrattain paljon aikaa.³⁴

³⁴ Mika Pajunen: Teologinen konsultaatio ja taustaselvitys Liedon kirkon remontin tarpeisiin.

Itä ei ole kirkkotilassa ensisijaisesti paikka, vaan kyse on ennemminkin katseesta ja liikkeestä, orientaatiosta, yhteisestä suuntautumisesta Kristusta kohti. Kyse on siten ennen kaikkea Jumalan läsnäolosta ja sen symboleista. Jumalanpalvelusta vietettäessä Jumalan läsnäolon keskeisimpiä symboleita ovat sana ja sakramentit sekä niiden viettoon kutsuva alttari. Liedon kirkon uudessa ehdotetussa järjestyksessä sanan ja sakramenttien vietto suuntaa seurakuntalaiset itää sekä alttaria kohti.

Kun pohditaan kirkkotilan itää paikkana, puhutaan nimenomaan alttarista. Alttari ymmärretään kirkkotilan teologiassa Jumalan läsnäolon paikaksi. Se on symboli, jota kohti kirkkovieras suuntaa kunnioituksensa.

Seurakuntalaiset saapuvat pääosin jumalanpalvelukseen asehuoneesta tai pää-ovesta, josta he siirtyvät kirkkotilaan, joka muistuttaa heitä välittömästi kasteesta keskikäytävälle/kirkkosaliin sijoittuvan kastepaikan muodossa. Messu voidaan toteuttaa siten, että sen johdanto ja sanaosat johdetaan kastepaikan läheisyydestä. Yhteinen esirukous nousee seurakunnan keskuudesta ja suuntautuu kohti alttaria, Jumalan läsnäolon kiinteää symbolia kohti, jota kohti seurakunta orientoituu. Ehtoollisosan aikana seurakunta jatkaa pyhiinvaellustaan kohti alttaria ja ikään kuin kääntyy sen ympärille niin kuin varhaisissa basilikoissa. Ehtoollisen jälkeen seurakunta lähetetään alttarilta palvelemaan Kristusta kaikkeen maailmaan todistaen siitä, että kaikki ajat ja paikat kuuluvat hänelle.

Liedon kirkon ehdotetussa uudessa istuinjärjestyksessä toteutuvat näin sekä perinteinen itään päin suuntautuminen että keskeisalttari, jonka lisäksi näin järjestetty jumalanpalveluksen vietto vahvistaa uudella tavalla jo keskiaikaista perinnettä jumalanpalveluksesta pienenä pyhiinvaelluksena. Pyhiinvaelluksen päätepisteenä ei kuitenkaan ole kirkon itäseinä vaan keskiaikaisen kuorin länsilaidalle sijoitettu alttari, joka on tämän hetkisissä muutossuunnitelmissa sijoitettu calvario-ryhmän alle, ristin juurelle, paikalle, jossa kirkon pohjoispuolen pylväästä löytyy myös maalattu aurinko kuvaamassa Ylösnousseen läsnäoloa kirkossa.

Altтарin itäpuolelle jää tilaa näin sekä keskiaikaisen kirkkosaliin että vuonna 1902 punatiilestä valmistuneeseen usgoottilainen kuoriin eli niin kutsuttuun pikkukirkkoon. Pikkukirkko toimi aina 1970-luvulle saakka kirkon alttarialueena ja siten aktiivisessa käytössä. Mikäli Liedon kirkon alttari sijoitettaisiin takaisin pikkukirkkoon, mitä myös suunnittelun alkumetreillä pohdittiin, olisi epäluontevaa rakentaa uudisosaa tämän sakraalialueen yhteyteen. Näin ei ole kuitenkaan tarkoitus tehdä, vaan kirkon merkittävin Jumalan läsnäolon kiinteä symboli on jo nyt palannut 1970-luvulla tehtyjen ratkaisujen myötä takaisin keskiaikaiselle kuorialueelle. Rakennuksen itäsimpään pisteeseen 1900-luvun alussa rakennettu alttarialue on samalla jäänyt lähinnä suurempien tilaisuuksien lisätilaksi, jota käytetään vain joitakin kertoja vuodessa. Liedon seurakunta on siten jo ottanut ensi askeleensa kohti keskeisalttaria irrottaessaan altтарin itäpäädyn pikkukirkosta. Lietolaisille pikkukirkko on käytännössä jo nyt suurten tapahtumien lisätila ja katseiden näkymä, jossa Eero Järnefeltin maalaus siintää altтарin ja calvario-ryhmän taustalla. Tämä tärkeä tila ja katseiden siluetti on haluttu säilyttää molemmissa vaihtoehdoissa (1 ja 2).

Kun Liedossa on pohdittu uudisosalle paikkaa, on rakennuspaikan lisäksi pohdittu myös symboliikkaan liittyviä näkökohtia. Suunnitelmissa esitetty uudisosa sisältää

myös keittiön. Uudisosassa ei ole kyse puhtaasti ”teknisestä lisäosta”, vaan ennen muuta kirkollisen elämän mahdollistavasta vapaaehtoistoiminnan paikasta, jossa voi valmistaa ehtoollisleivän, kirkkokahvit ja kirkollisten tilaisuuksien muut pientarjoilut sekä lisäksi jakaa vähävaraisille elintarvikkeita ja ruokakasseja. Uudisosa on osa Liedon kirkon korjaushankkeelle asetettuja tavoitteita, jossa lisätään kirkon monikäyttöisyyttä ja ilmennetään sitä, että hengellisen leivän (Kristuksen ruumis) ja tavallisen leivän suhde on kristillisen ymmärryksen mukaan erottamaton.

Tämä rakennuksen hengellinen ja diakoninen merkitys on synnyttänyt Liedossa toiveen nimetä rakennus Leipähuoneeksi eli Liedon Betlehemiksi. Betlehem on hepreaa ja tarkoittaa kirjaimellisesti Leipähuonetta (בֵּית־לֶחֶם, Bet Lehem, leivän talo, leipähuone). Leipähuone tarkoittaa sananmukaisesti paikkaa, jossa valmistetaan ja on tarjolla leipää tai ruokaa.

Kristillisen perinteen mukaan Betlehemin tähti johti *idässä* olleet tietäjät vastasyntyneen Kristuksen, elämän leivän luo. Tästä muodostuu symbolinen taustakertomus, jossa alttarin läheisyys ei tuota ongelmaa vaan antaa paikalle sekä symbolisen että käytännöllisen identiteetin. Kirkon alttarialueen lattiatekstiksi on yhtenä vaihtoehtona ollut Jeesuksen sanat: ”Minä olen elämän leipä.” Tämä vahvistaisi alttarin leivän ja Leipähuoneen leivän välille rakentuvaa yhteyttä.

Leipähuoneen sijoittuminen kirkon itäpäähän, 1900-luvun alussa rakennetun Pikku-kirkon pohjoispuolelle voidaan siten nähdä myös teologisesti perusteltuna. Kirkkotiloja on perinteisesti laajennettu rakentamalla erilaisia kappeleita ja muita seurakunnan tehtävän toteuttamiseen tarvittuja tiloja. Liedon Leipähuoneessa on kyse avauksesta kohti eräänlaista 2000-luvun hospitsia, joka liittyy diakonisen palvelun ja vieraanvaraisuuden kirkkotilan yhteyteen. Sijoittelu voi siten parhaimmillaan jopa todistaa siitä, kuinka liturgia ja diakonia kuuluvat yhteen ja kuinka palvelu alkaa alttarilta ja palaa sinne. Leipähuoneen diakonista näkökulmaa korostaa myös se, että sen rahoituksessa merkittävää osuus on ajateltu tulevan diakoniatyölle osoitetuista testamenttirahoista.³⁵

Kirkollisen perinteen mukaan on myös oleellista huomata, että suunnitellun leipähuoneen sijoittuminen 1900-luvun alun pikkukirkkoon on suurin piirtein sama kuin jo keskiajalta juontuva sakariston suhde kuoriin. Myös sakaristoa voitaisiin käyttönsä perusteella pitää ”teknisenä lisäosana”, jossa säilytetään jumalanpalvelukseen tarvittavaa arvokasta kalustoa. Sakaristo on kuitenkin niin totuttu lisäosa, ettei siihen suhtauduta vain puhtaan funktionaalisesti, eikä sen sijoittamista alttarin läheisyyteen pidetä ongelmallisena. Käytännössä suunnitellusta leipähuoneesta on joka tapauksessa pitempi matka kirkon nykyiselle alttarille kuin sakaristista, eikä se häiritse kuorialueen toimintaa tai pyhyttä millään tavalla.

Edellä mainituista seikoista johtuen Museoviraston lausunnossaan esittämä huoli uudisosasta, joka murtaisi ”kirkollisen perinteen” on aiheeton.

³⁵ Palvelun vastuuryhmän muistio 19.12.2019: ”Palvelun vastuuryhmä pitää varteenotettavana ajatuksena että testamentista 100 000€ voitaisiin käyttää kirkon remontin lisäosaan ”leipähuoneeseen” niin että testamentin käyttötarkoitus diakoniale myöskin täyttyy”.

MV: *Kirkkorakennuksessa ja kirkkopihalla kulkeminen muuttuu*

- Museovirasto katsoo, että uudisosa muuttaisi kulkemista ”*kirkkorakennuksessa ja kirkkopihalla merkittävästi ja rikkoisi kirkon keskiaikaista perinnettä*”.

Itäpäädyssä sijaitsevassa 1900-luvulla rakennetussa pikkukirkossa on jo sisäänkäynti, joka toimii esteettömänä kulkureittinä kirkkoon. Siten kulku kirkkoon tapahtuu jo nyt eri suunnista, idästä, etelästä ja lännestä. Siltä osin keskiaikainen perinne on jo murtunut eikä kyse ole käsillä olevan muutossuunnitelman mukanaan tuomasta ilmiöstä.

Leipähuoneen rakentaminen avaisi yhden lisäoven kirkkoon, mutta se ei muuta kirkkoon saapumisen suuntaa. Kirkon eteläpuolella sijaitseva pysäköintialue ohjaa väistämättä kulkua asehuoneen ja kirkon pääoven kautta. Kirkon sijoittuminen Liedon kirkonkylällä ei ohjaa kulkua uudisosan suuntaan. Kun keskiaikaiset kulkureitit tulevat esteettömiksi, saapuminen kirkkoon muodostuu vaivattomaksi. Näin tehty muutossuunnitelma vahvistaisi entisestään asehuoneen käyttöä kirkon pääasiallisena sisäänkäyntinä ja kirkkoon tulemistä pienenä pyhiinvaelluksena samoin kuin jo keskiajalla.

Sen sijaan on suorastaan toivottavaa, että viikkotoiminnassa Leipähuoneeseen ja pikkukirkkoon, joka muodostaa sekä Vaihtoehdossa 1 ja 2 erillisen toiminnallisen tilan, on mahdollista huomaamattomasti astua muuta kuin keskiaikaisia kulkureittejä pitkin. Suurten tapahtumien osalta on niin ikään hyödyllistä, että kirkkovieraat voivat purkautua useamman poistumistien kautta. Tämä vähentää tungoksen muodostumista ja lisää turvallisuutta. Koska kirkon keskiaikaisilla kulkureiteillä ovet aukeavat sisäänpäin, on lisäovea kirkon turvallisuuden ja hätäpoistumisen kannalta pidetty erityisen arvokkaana lisänä.

Jumalanpalveluselämässä kirkkotilaa käytetään nyt jo monipuolisesti ja messuun sisältyy liturgista ja muuta liikettä runsaasti. Vaikka remontin tähtäyspisteenä ei ole vahvistaa keskiajan ihmisen tapaa saapua, olla ja liikkua kirkkotilassa tai kirkkopuutarhassa (sikäli kuin näitä tapoja ylipäätään tietämyksemme nojalla voi tavoittaa), voidaan todeta, että esitetyt muutokset pikemminkin lisäävät käytön monimuotoisuutta kuin rajaavat sitä. Tässä olennaista on kirkkotilaan ja -pihaan kohdistuva ihmisten läsnäolon ja liikkumisen kaipaus, joka toteutui keskiajalla ehkä jopa uutta aikaa paremmin ja jota ollaan jälleen vahvistamassa. Yksi käsillä olevan muutossuunnitelman tavoitteista on rakentaa kirkosta yhteisöllisen elämän keskus, jossa on elämää ja liikettä. Pikemminkin siis toivottavaa olisi päästä tekemisiin tämän ”iloisen ongelman” kanssa.

Mikäli (”vääransuuntainen”) liike muodostuisi ongelmaksi tai jumalanpalveluselämän kulku häiriintyisi, tätä voidaan ohjata sekä jumalanpalvelusohjeilla että tarkemmin rajatulla kuorisäännöllä.

Sen sijaan, että huolena on kirkon sisäänkulkureitit, on varmistettava Kirkkotiellä olevien suojateiden tarkoituksenmukainen sijoittuminen ja Kirkkotien muuttaminen hidasalueeksi kulkuturvallisuuden lisäämiseksi.

MV: *Liedon kirkko on mittasuhteiltaan pieni, eikä se mahdollista luontevaa paikkaa lisärakennukselle. Uudisosa on arkkitehtonisesti vaikeasti sovitettavissa*

- Arkkitehtisuunnittelussa on tutkittu lisäosalle kirkon ympärillä kaikki mahdolliset paikat ja lisäksi uudisosan arkkitehtuuria on mietitty huolellisesti.

Suunnittelussa on varmistettu, ettei uudisosa sijoitu hautojen päälle, estä kirkon ympärikulkua eikä riko keskiaikaisen kirkon rakenteita. Uudisosan on haluttu olevan sopusuhtainen ja istuvan sekä keskiaikaisen kirkon hahmoon että 1900-luvulla rakennettuun pikkukirkkoon. Myös ulkohahmoissa, kuten kirkkosalissa, halutaan kauniilla ja tasapainoisella tavalla tuoda esille kirkon eri ajalliset kerrokset ja jättää tulevaisuuteen jälki siitä, mitä on ollut 2000-luvun kirkollinen elämä. Suunniteltu uudisosa on kooltaan pieni ja siten alisteinen keskiaikaisen kirkon perusrungolle. Uudisosa on tarvittaessa myös poistettavissa vahingoittamatta keskiaikaisen kirkon perushahmoa. Lisäksi suunnittelussa on pidetty tärkeänä, että uudisosaan käytettävät materiaalit ovat korkealaatuisia sekä keskiaikaiseen kirkkoon sopivia.

Uudisosan kuvia on esitelty jo luonnosvaiheessa eri tilaisuuksissa ja kanavissa: paikallislehdissä, some-kanavilla ja seurakuntatilaisuuksissa. Niistä saatu palaute on otettu huomioon Vaihtoehdossa 1.

Museoviraston lausunnon jälkeen Vaihtoehtoa 1 päivitettiin suunnitteluryhmän kokouksessa 15.1.2020 siten, että Leipähuonetta (uudisosa) irrotettiin keskiaikaisesta rungosta, mikä entisestään korostaa rakennuksen erillisyyttä ja alisteisuutta sekä mahdollistaa uudisosan poistamisen vahingoittamatta kirkon keskiaikaista rakennetta.

Lapsivaikutusten arviointi

Kirkon muutossuunnitelmilla on kirkkojärjestyksen 23. luvun 3 §:ssä tarkoitettuja lapsivaikutuksia. Liedon kirkon muutossuunnitelmat vaihtoehdot 1 ja 2 edistävät lasten ja lapsiperheiden pääsyä kirkkoon (esteetön pääsy kirkkoon rattailla/lastenvaunuilla ja turvallisempi liikkuminen kirkkosalissa) ja lasten sekä nuorten luontevampaa olemista, liikkumista, jumalanpalvelusosallistumista ja nuorten kokoavan toiminnan järjestämistä (lastenpaikka, esteetön wc ja keittiö).

Uudet urut

Liedon kirkon uruilla ei asiantuntijalausunnon mukaan ole merkittävää historiallista arvoa. Urkujen peruskorjauksella saatetaan saada urkujen sointiin hieman parannusta, mutta kustannusten katsotaan nousevan yli 100 000 euron ja korjauksesta saatava hyöty nähdään marginaalisena. Liedon seurakunnan urkutyöryhmän ja asiantuntijalausunnon näkemys on, että Liedon seurakunnan nykyiset urut poistetaan ja niiden tilalle hankitaan uudet urut. Urkutyöryhmä on tätä varten kartoittanut vaihtoehtoja uusien urkujen hankinnasta ja myös kirkon muutostöiden kustannusarviossa hankinta on otettu huomioon.³⁶

³⁶ Olli Pyylammen lausunto Liedon kirkon uruista 23.4.2019. Liedon seurakunnan urkutyöryhmän kokoukset 15.10. ja 12.12.2019.

Jatkotoimenpiteet (A-D) ja johtopäätökset

Seurakunnalla on ainakin seuraavat neljä vaihtoehtoa jatkotoimenpiteille:

A) Jatkaa Vaihtoehdon 2 mukaan

Todeta, että koska Vaihtoehto 1 ei ole Museoviraston vaaliman arkeologisen ja rakennetun kulttuuriperinnön säilyttämisen näkökulmasta mahdollinen ratkaisu, on seurakunnan muutettava kantaa ja otettava ohjenuoraksi Museoviraston lausunnossaan mainitsemat näkökohdat ja jatkettava hankkeen edistämistä Vaihtoehdon 2 mukaan.

Vaihtoehto 2 on kustannuksiltaan halvempi ratkaisu, koska niin kutsuttu Leipähuone eli uudisosa jäisi rakentamatta ja tällöin myös urut toteutettaisiin urkutyöryhmän suunnitelmia vaatimattomammin.

Vaihtoehto 2 ei toteuta yhtä hyvin monikäyttöisyyden ideaa eikä kirkkotilasta siinä muodostuisi samalla tavalla viikkotoiminnan sydäntä. Samalla olisi suostuttava suurempiin muutoksiin pikkukirkossa ja kirkkosalissa, kuten keittiön sijoittamiseen pikkukirkkoon itäpäätyyn ja esteettömän wc:n sijoittamiseen suhteellisen pieneen kirkkosaliin. Museoviraston lausunnossa ristiriitaista on se, että siinä Leipähuoneen sijoittuminen itäpäätyyn nähdään ongelmallisena, mutta samalla Museovirasto puoltaa keittiön rakentamista nykyiseen itäpäätyyn pikkukirkkoon, jossa se on osa kirkkosalia ja liturgista katseen suuntaa. Vaihtoehto 1:ssä sekä wc että keittiö on sijoitettu uudisosaan ja näin vesi- ja viemäriverkostoa ei tarvitsisi samalla tavalla tuoda keskiaikaiseen kirkkosaliin.³⁷

B) Jatkaa Vaihtoehdon 1 mukaan

Esittelyssä esitettyihin lähtökohtiin nojautuen tulee selväksi, että seurakunnan lähtökohdat kirkon muutostöissä ovat osittain erilaiset kuin Museoviraston tarkastelun lähtökohdat. Seurakunnalle keskeisenä tavoitteena ovat monimuotoisen jumalanpalvelus- ja seurakuntaelämän mahdollistaminen, kirkkotilan monikäyttöisyyden lisääminen sekä saavutettavuuden takaaminen. Tältä pohjalta muutostyöt tulisi toteuttaa siten, että kirkkotilaa ja kirkon ympäristöä samaan aikaan aktiivisesti käytetään, kehitetään ja säilytetään.

Seurakunta ei voi eikä sen ole tarkoituksenmukaista keskittyä ainoastaan kirkkotilan museaalisiin arvoihin, varsinkaan siltä osin mitä tulevaisuuden näkymiin ja resursseihin tulee. Seurakunnan on viisasta varautua myös siihen, että kirkkotila on seurakunnan keskus ja mahdollisesti pitkällä tähtäimellä sen ainoa oma toimitila Liedon kirkonkylällä. Tämän horisontin huomioonottamiseksi Vaihtoehto 1 on tarkoituksenmukaisin ja sen edistäminen seurakunnan lähtökohdista perustelluin vaihtoehto.

Museoviraston lausunto ja seurakunnan Vaihtoehto 1 tekevät näkyväksi eri lähestymistapojen välisen jännitteen ja osittaisen lähtökohtien arvoristiriidan. Museoviraston lähtökohtia arvostaen seurakunnan on kuitenkin toteutettava kirkon remonttia omista arvoistaan ja omasta identiteetistään käsin.

³⁷ Muutossuunnitelma-aineisto, Sanallinen kuvaus Vaihtoehto 2, kohta 16: ” Tässä vaihtoehdossa tulee jatkossa tutkia keittiövarusteiden ja laitteiden sijoittamista pikkukirkkoon”.

C Jatkaa Vaihtoehtojen 1 ja 2 mukaan

Seurakunta päättää hyväksyä Vaihtoehdot 1 ja 2 ja jättää Kirkkohallituksen ratkaistavaksi sen, kumman mukaisesti suunnitelmat pannaan täytäntöön. Tällöin seurakunta toivoo, että Kirkkohallitus ratkaisun tehdessään huomioi seurakunnan hankkeelle asettamat arvot ja tavoitteet sekä sen kattavan taustatyöskentelyn, jonka seurakunta on muutossuunnitelmien osalta tehnyt ja joiden perusteella seurakunta on asettanut Vaihtoehdon 1 ensisijaiseksi.

D Keskeyttää kirkon peruskorjaushanke

Mikäli seurakunnassa Vaihtoehto 1 nähdään Museoviraston lausunnon vuoksi ylityspääsemättömänä tai vaikeana edistää ja taas Vaihtoehto 2 koetaan seurakunnan tulevaisuuden näkökulmasta riittämättömäksi tai Kirkkohallitus ei kykene ratkaisemaan asiaa, on tarkoituksenmukaista ja taloudellisesti järkevää harkita hankkeen keskeyttämistä ja jäädä seuraamaan verrokkiseurakunnissa tehtäviä ratkaisuja.

Mikäli seurakunta päättää keskeyttää hankkeen, on suunnittelijoiden kanssa arvioitava tehtyjen sopimusten tilanne ja lisäksi ripeästi ratkottava välttämättömien peruskorjaustoimenpiteiden toteuttaminen (akuutein lämmitysjärjestelmä).

Kirkkolain mukaan päätösvalta kirkkotilojen muutoksista on viime kädessä kirkolla itsellään, Kirkkohallituksella.³⁸

Suunnittelutyön pitkittyminen käy seurakunnalle kalliiksi. Kirkon remonttihanke on kustannuksiltaan niin suuri ja merkittävä, että sen aikajänne on asetettava pitkälle tulevaisuuteen ja sitä varten Kirkkohallitus edellyttää rahoitussuunnitelmaa. Kirkkoneuvoston 24.10.2019 hyväksymä selonteko piirtää kuvan seurakunnan huolellisesta ja pitkäjänteisestä valmistautumisesta peruskorjaushankkeeseen, jonka varainkeruu on kestänyt vuosia ja jonka suunnittelutyö käynnistyi toukokuussa 2015. Kirkon peruskorjauksen kustannusarvioon perustuvan rahoitussuunnitelman (esityslistan [LIITE 3](#)) on valmistanut talous- ja kiinteistöhallinnon vastuuryhmä.

Ottaen huomioon hankkeen kokonaiskustannusvaikutukset, seurakunnan ei ole mahdollista enää omien resurssien puitteissa pitkittää suunnittelutyötä. Museoviraston lausunnossa ei tule esille sellaisia avauksia tai muita painavia seikkoja, jotka toisivat lisäarvoa Vaihtoehtojen 1 ja 2 osalta. Seurakunnan on aika todeta, että Vaihtoehdossa 1 ja 2 tiivistyy seurakunnan tahto ja suunnittelun tulos.

Museoviraston lausunto tuo näkyväksi kirkkotilojen muutosta koskevan keskustelun murroksen. Seurakunnalla ja Museovirastolla on yhteinen käsitys esteettömyydestä ja kirkkoti-

³⁸ Kirkkolain näkökulmasta (KL 24:8b ja KL 24:4.) Museovirastolla on lausujan rooli ja seurakunnan on ennen kirkkovaltuuston päätöstä varattava Museovirastolle oikeus lausua suunnitelmista. Seurakunnan kirkkovaltuuston päätös toimitetaan tuomiokapituliin ja lisäksi tiedoksi Museovirastolle, jolla on oikeus tehdä kirkollisvalitus alistusviranomaiselle eli Kirkkohallitukselle. Museovirasto voi hakea oikaisua sillä perusteella, että 1) päätös on syntynyt virheellisessä järjestyksessä; 2) päätöksen tehnyt viranomais on ylittänyt toimivaltansa; tai 3) päätös on muuten lainvastainen. Lisäksi Museovirasto voi hakea oikaisua vedoten siihen, että kirkkovaltuuston päätös ei ole tarkoituksenmukainen. Oikaisuvaatimuksen käsittelee alistusviranomais eli Kirkkohallitus vahvistuspäätöstä tehtäessä. Museovirastolla on oikeus hakea oikaisua myös Kirkkohallituksen päätöksestä hallinto-oikeuteen, mutta ainoastaan sillä perusteella, että 1) päätös on syntynyt virheellisessä järjestyksessä; 2) päätöksen tehnyt viranomais on ylittänyt toimivaltansa; tai 3) päätös on muuten lainvastainen. Kirkkotilojen muutoksia koskeva tarkoituksenmukaisuusharkinta on siten viime kädessä Kirkkohallituksen käsissä.

lan sisällä tehtävistä muutoksista. Museoviraston lausunnosta on tärkeä huomata se, että kirkkotilan muutokset nähdään mahdollisina. Lausuntoa vaikuttaisi motivoivan huoli Liedon kirkon ulkohahmon muutoksesta. Seurakunnan näkökulmasta Leipähuone on kuitenkin keskeinen osa kirkkotilan monimuotoisen käytön kokonaisuutta. Liedon kirkon tapauksessa siinä myös tiivistyy keskustelu kirkkotilan avautumisesta yhteisön keskukseksi. Liedon keskiaikainen kivikirkko on pieni ja siksi kirkkosali ei isomman kirkon tavoin mahdollista monimuotoisen käytön ratkaisemista kirkkotilan sisällä. Tässä kohtaa seurakunnan toiminnasta ja Museoviraston kulttuuriperinnöstä nousevat näkemykset asettuvat eri kohtiin.

Liedossa Vaihtoehtoa 1 on kokonaisarviointin pohjalta siten pidettävä tarkoituksenmukaisimpana. Se antaa parhaat mahdollisuudet rakentaa lietolaisia palvelevan tulevaisuuden kirkkotilan.

Samalla voi kysyä, olisiko Liedon keskiaikaisen, pienen kivikirkon muutossuunnitelmista Suomen evankelis-luterilaiselle kirkolle pilottikohteeksi ja arvioitavaksi, ovatko tämänkaltaiset muutossuunnitelmat sellaisia, joihin Kirkon tulevaisuuskomitea on seurakuntia haastanut ja kannustanut.

Esityksen valmistelija; kirkkoherra

Kirkkoherran päätösesitys:

Kirkkoneuvosto:

1. käy yleiskeskustelun suunnittelutyön vaiheista ja dokumenteista,
2. merkitsee tiedoksi Museoviraston KL 14 § 5 a:n mukaisen lausunnon (esityslistan LIITE 1) ja sen pohjalta edellä esittelytekstissä hahmotetun kokonaisarviointin sekä etenemisvaihtoehdot,
3. toteaa, että kirkkovaltuustolle toimitetaan Museoviraston KL 14 § 5 a:n mukainen lausunto (esityslistan LIITE 1) sekä Museoviraston lausunnossaan edellyttämä Liedon Pyhän Pietarin kirkon rakennushistoriaselvitys (RHS, esityslistan LIITE 2) ja lisäksi kirkon muutostöiden rahoitussuunnitelman (esityslistan LIITE 3),
4. esittää kokonaisarvioinnissa esitettyihin perusteluihin vedoten, että kirkkovaltuusto (määräenemmistöpäätös KL 9:3) hyväksyy päivitetyn muutossuunnitelman Vaihtoehto 1:n ja uudisosan (Leipähuone) sijaintia tarkentava Vaihtoehtoon 1.1 dokumentteineen (esityslistan LIITE 4) ja lähettää suunnitelmat Turun arkkihiippakunnan tuomiokapitulin käsiteltäviksi sekä edelleen Kirkkohallituksen vahvistettaviksi,
5. esittää kirkkovaltuustolle Liedon kirkon peruskorjaushankkeen (sisältäen uudet urut) käynnistämistä. Korjaus- ja urkuhankkeen kokonaiskustannusten tulee pysyä kustannusarviossa (esityslistan LIITE 5),
6. antaa taloustoimiston johtavalle viranhaltijalle tehtäväksi käynnistää julkisen hankinnan mukaiset kirkon korjaus- ja muutostöitä koskevat urakkakilpailutukset.

Kohdat 5. ja 6. ovat ehdollisia siihen saakka, kunnes Kirkkohallitus on vahvistanut Liedon kirkon peruskorjaussuunnitelmat.

Päätös:

Kirkkoneuvosto:

1. kävi yleiskeskustelun suunnittelutyön vaiheista ja dokumenteista,

2. merkitsi tiedoksi Museoviraston KL 14 § 5 a:n mukaisen lausunnon (esityslistan LIITE 1) ja sen pohjalta edellä esittelytekstissä hahmotetun kokonaisarviointin sekä etenemisvaihtoehdot,
3. totesi, että kirkkovaltuustolle toimitetaan Museoviraston KL 14 § 5 a:n mukainen lausunto (esityslistan LIITE 1) sekä Museoviraston lausunnossaan edellyttämä Liedon Pyhän Pietarin kirkon rakennushistoriaselvitys (RHS, esityslistan LIITE 2) ja lisäksi kirkon muutostöiden rahoitussuunnitelman (esityslistan LIITE 3),
4. esitti kokonaisarvioinnissa esitettyihin perusteluihin vedoten, että kirkkovaltuusto (määräenemmistö päätös KL 9:3) hyväksyy päivitetyn muutossuunnitelman Vaihtoehto 1:n ja uudisosan (Leipähuone) sijaintia tarkentava Vaihtoehdon 1.1 dokumentteineen (esityslistan LIITE 4) ja lähettää suunnitelmat Turun arkkihiippakunnan tuomiokapitulin käsiteltäviksi sekä edelleen Kirkkohallituksen vahvistettaviksi,
5. esitti kirkkovaltuustolle Liedon kirkon peruskorjaushankkeen (sisältäen uudet urut) käynnistämistä. Korjaus- ja urkuhankkeen kokonaiskustannusten tulee pysyä kustannusarviossa (esityslistan LIITE 5),
6. antoi taloustoimiston johtavalle viranhaltijalle tehtäväksi käynnistää julkisen hankinnan mukaiset kirkon korjaus- ja muutostöitä koskevat urakkakilpailutukset.

Lapsivaikutusten arviointi: Päätöksellä on kirkkojärjestyksen 23. luvun 3 §:ssä tarkoitettuja lapsivaikutuksia. Liedon kirkon muutossuunnitelmat edistävät lasten ja lapsiperheiden pääsyä kirkkoon (esteetön pääsy kirkkoon rattaille/lastenvaunuilla ja turvallisempi liikkuminen kirkkosalissa), luontevampaa jumalanpalvelusosallistumista (lastenpaikka ja esteetön wc).

Muutoksenhaku: ei muutoksenhakua - valmistelu

Lisätiedot: kirkkoherra Risto Leppänen

KV 30.1.2020

Pöytäkirjan liite II: Museoviraston lausunto

Pöytäkirjan liite III: Liedon Pyhän Pietarin kirkon rakennushistoriaselvitys (RHS)

Pöytäkirjan liite IV: Kirkon muutostöiden rahoitussuunnitelma

Pöytäkirjan liite V: Liedon Pyhän Pietarin kirkon muutossuunnitelma 20.1.2020 (sisältää vaihtoehdot 1 ja 2. Vaihtoehto 1 sisältää uudisosan (Leipähuone) sijaintia tarkentavan Vaihtoehdon 1.1.

Pöytäkirjan liite VI: Korjaus- ja urkuhankkeen kustannusarvio

Esitys:

Kirkkovaltuusto:

1. hyväksyy päivitetyn muutossuunnitelman Vaihtoehto 1:n ja uudisosan (Leipähuone) sijaintia tarkentava Vaihtoehtoon 1.1 dokumentteineen ja lähettää suunnitelmat Turun arkkihiippakunnan tuomiokapitulin käsiteltäviksi sekä edelleen Kirkkohallituksen vahvistettaviksi,
2. päättää Liedon kirkon peruskorjaushankkeen (sisältäen uudet urut) käynnistämisestä. Korjaus- ja urkuhankkeen kokonaiskustannusten tulee pysyä kustannusarviossa.

Käsittely: Kirkkovaltuusto kävi laajan keskustelun muutossuunnitelmien taustasta, Museoviraston lausunnosta ja etenemisvaihtoehdoista. Lisäksi kirkkovaltuutettu Leena Karvala teki esityksen, että kirkon muutostöiden lapsivaikutusten arviointia täydennetään puheenvuorossaan esittämällään tavalla. Minna Mäkinen ja Emmi Saariaho-Räsänen kannattivat Karvalan esitystä. Kirkkovaltuusto päätti, että Karvalan täydennykset liitetään päätöksen oheen (pöytäkirjan **LIITE VII**).

Kirkkovaltuuston päätös: Esitys hyväksyttiin yksimielisesti.

Muutoksenhaku: valitusoikeus: KL 24:4; 24:8b

Lisätiedot: kirkkoherra Risto Leppänen

Tiedoksi: Museovirasto

KV § 6

METSÄSUUNNITELMA VUOSILLE 2019-2028

Viite: Ark. 2.3.5 Metsäsuunnitelmat, KN 21.1.2020 § 7

Suunnitelma on nähtävänä kirkkoherranvirastossa sen aukioloaikoina ja kokouksessa.

Metsäsuunnitelma vv. 2019-2028 on laadittu metsänomistajan tavoitteiden perusteella ja siinä on otettu huomioon maisema ja metsän virkistyskäyttö. Suunnitelmasta selviää, millainen metsä on nyt ja millaiset ovat sen käyttömahdollisuudet ja hoitotarpeet lähivuosina. Suunnitelma kattaa 26,8 hehtaarin metsäalueet. Kaikkien metsäalueiden arvioitu nettotulo suunnitelmakaudella on 23105 euroa.

Vuodelle 2020 suunnitellut metsänhoitotyöt:

Keisvuoren alueella tulee suoritettavaksi harvennushakkuuta sekä ylipuiden poistoa, lisäksi taimikon- ja nuoren metsän hoitoa.

Taipaleentien varressa olevalla metsäpalstalla harvennushakkuuta ja taimikonhoitoa.

Näiden hankkeiden nettotuotto on noin 12000 euroa.

Esityksen valmistelija; vs. talouspäällikkö

Taluspäällikön päätösesitys:

Kirkkoneuvosto esittää kirkkovaltuustolle, että kirkkovaltuusto hyväksyy Liedon seurakunnan metsäsuunnitelman vuosille 2019-2028.

Päätös: Esitys hyväksyttiin.

Muutoksenhaku: ei muutoksenhakua - valmistelu

Lisätiedot: vs. taluspäällikkö Kirsi Pelkonen

KV 30.1.2020

Esitys:

Kirkkovaltuusto hyväksyy Liedon seurakunnan metsäsuunnitelman vuosille 2019-2028.

Käsittely: Kirkkovaltuutettu Leena Karvala ehdotti lapsivaikutusten arviointiin perustuen, olisiko mahdollista hakea suojelua partiolaisten käyttämän Taipaleentien varressa olevan laavun läheisyydessä olevalle metsäalueelle. Hän ehdotti, että ei hyväksytä tätä suunnitelmaa, vaan että tämä asia tutkitaan ennen kuin tehdään päätöstä. Karvalan ehdotus ei saanut kannatusta.

Kirkkovaltuuston päätös: Pohjaesitys hyväksyttiin.

Lapsivaikutusten arviointi: Päätöksellä on kirkkojärjestyksen 23. luvun 3 §:ssä tarkoitettuja lapsivaikutuksia.

Muutoksenhaku: valitusoikeus: KL 24:4

Lisätiedot: vs. taluspäällikkö Kirsi Pelkonen

KV § 7

MUUT ASIAT

KV § 7.1

ANOMUS TURUN MUSEOKESKUKSELLE

Puheenjohtaja esitti kirkkovaltuustolle Turun Museokeskukselle osoitettavan anomuksen (pöytäkirjan **LIITE VIII**) sisällön ja taustan.

Esitys:

Kirkkovaltuusto toimittaa keskiaikaisia puuveistoksia koskevan anomuksen Turun Museokeskukselle.

Kirkkovaltuuston päätös: Esitys hyväksyttiin yksimielisesti.

**KV § 8
ILMOITUSASIA**

Ei ollut ilmoitusasioita

**KV § 9
VALITUSOSOITUS**

Puheenjohtaja antoi seuraavan valitusosoituksen:

Seurakunta
LIETO

Kirkkovaltuusto

Kokouspäivämäärä: 30.1.2020
Pykälät 1-10

Kieltojen perusteet	Seuraavista päätöksistä ei kirkkolain 24 luvun 5 §:n mukaan saa tehdä kirkollisvalitusta eikä hallintolainkäyttölain 5 §:n 1 momentin nojalla ryhtyä julkisista hankinnoista annetun lain mukaiseen hakemusmenettelyyn, koska päätös koskee vain valmistelua tai täytäntöönpanoa.
	Pykälät: 1, 2, 3, 4, 7, 8, 9, 10.
	Kirkkolain 24 luvun 14 §:n 3 mom:n, Hallintolainkäyttölain 5 §:n 2 mom:n, Muun lainsäädännön mukaan seuraaviin päätöksiin ei saa hakea muutosta valittamalla. Pykälät ja valituskieltojen perusteet
	Hankintaa koskevista seuraavista päätöksistä ei kirkkolain 24 luvun 14 §:n nojalla saa tehdä kirkollisvalitusta sillä perusteella, että päätös on julkisista hankinnoista annetun lain (1505/1992) vastainen, jos asian tutkiminen kuuluu markkinaoikeuden toimivaltaan. Pykälät:

VALITUSOSOITUS

Valitusviranomaisen ja valitusaika	Seuraaviin päätöksiin voidaan hakea muutosta kirjallisella valituksella. Valitusviranomaisen ja yhteystiedot:	Valitusaika:
	Kirkollisvalitus, pykälät: 6 Hallintovalitus, pykälät - Turun hallinto-oikeus Käyntiosoite: Sairashuoneenkatu 2-4, 20100 TURKU Postiosoite: PL 32, 20101 TURKU Telefax: 029 - 5642414 Sähköposti: turku.hao@om.fi	30 päivää 30 päivää
	Kirkollisvalitus alustusasiassa Seuraaviin päätöksiin voidaan hakea muutosta kirjallisella valituksella. Valitusviranomaisen ja yhteystiedot:	Valitusaika 30 päivää

	<p>Turun arkkihiippakunnan tuomiokapituli: Käyntiosoite: Hämeenkatu 13 4 krs Postiosoite: PL 60, 20501 TURKU Telekopio: 02 - 279 7000 Sähköposti: etunimi.sukunimi@evl.fi</p> <p>Kirkkohallitus, pykälät: 5 PL 185 (Satamakatu 11), 00161 Helsinki Telekopio: 09-1802 350 Sähköposti: kirkkohallitus@evl.fi Opetusministeriö, pykälät PL 29 (Meritullinkatu 10), 00023 Valtioneuvosto Telekopio: 09-135 9335 (kirjaamo) Sähköposti: opmkirjaamo@minedu.fi</p>	<p>30 päivää</p> <p>30 päivää</p>
	Valitusaika alkaa päätöksen tiedoksisäännistä.	
Valituskirjelmä	<p>Valituskirjelmässä on ilmoitettava</p> <ul style="list-style-type: none"> - valittajan nimi ja kotikunta - postiosoite ja puhelinnumero, joihin asian käsittelyä koskevat ilmoitukset valittajalle voidaan toimittaa - päätös, johon haetaan muutosta - miltä kohdin päätökseen haetaan muutosta ja mitä muutoksia siihen vaaditaan tehtäväksi - perusteet, joilla muutosta vaaditaan <p>Valittajan, laillisen edustajan tai asiamiehen on allekirjoitettava valituskirjelmä. Jos valittajan puhevaltaa käyttää hänen laillinen edustajansa tai asiamiehensä taikka jos valituksen laatijana on muu henkilö, on valituskirjelmässä ilmoitettava myös tämän nimi ja kotikunta.</p> <p>Valituskirjelmän liitteet</p> <ul style="list-style-type: none"> - päätös, johon haetaan muutosta, alkuperäisenä tai jäljennöksenä - todistus siitä, minä päivänä päätös on annettu tiedoksi, tai muu selvitys valitusajan alkamisajankohdasta - asiakirjat, joihin valittaja vetoaa vaatimuksensa tueksi, jollei niitä ole jo aikaisemmin toimitettu viranomaiselle <p>Asiamiehen, jollei hän ole asianajaja tai julkinen oikeusavustaja, on liitettävä valitukseen valtakirja.</p>	
Valitusasiakirjojen toimittaminen	<p>Valitusasiakirjat on toimitettava valitusajassa päätöksessä mainitulle valitusviranomaiselle. Omalla vastuulla valitusasiakirjat voi lähettää postitse tai lahetin välityksellä. Postiin valitusasiakirjat on jätettävä niin ajoissa, että ne ehtivät perille valitusajan viimeisenä päivänä ennen viraston aukioloajan päättymistä.</p>	
Hankinta-asian saattaminen markkinaoikeuden käsiteltäväksi	<p>Hakemusosoitus Asian saattaminen markkinaoikeuden käsiteltäväksi</p> <p>Se, jota asia koskee, voi saattaa päätöksen markkinaoikeuden käsiteltäväksi sillä perusteella, että hankinnassa on menetely julkisista hankinnoista annetun lain (1505/1992) tai sen nojalla annettujen säännösten tai määräysten tai Euroopan yhteisön lainsäädännön tai maailman kauppajärjestön julkisia hankintoja koskevan sopimuksen vastaisesti.</p> <p>Hakemuksen tekeminen</p> <p>Hakemus on tehtävä kirjallisesti. Hakijan on ennen hakemuksen toimittamista markkinaoikeudelle ilmoitettava hankintayksikölle kirjallisesti oikeestaan panna asia vireille markkinaoikeudessa. Hakemus on tehtävä 14 päivän kuluessa siitä, kun ehdokas tai tarjoaja on saanut kirjallisesti tiedon hänen sulkemisestaan tarjouskilpailusta ja sulkemisen perusteista tai tarjouskilpailun ratkaisusta ja sen perusteista sekä kirjallisen ohjeen asian saattamisesta markkinaoikeuteen (hakemusosoitus). Ehdokkaan tai tarjoajan katsotaan saaneen tiedot ja hakemusosoituksen tiedoksi, jollei muuta näytetä, seitsemän päivän kuluttua niiden lähettämisestä.</p> <p>Markkinaoikeuden yhteystiedot</p> <p>Hakemus on toimitettava markkinaoikeudelle osoitettuna osoitteeseen:</p> <p>Postiosoite: PL 118, 00130 HELSINKI Käyntiosoite: Erottajankatu 1–3, Helsinki Telekopionumero: (09) 68 405 514</p>	
Lisätietoja	kirkkoherra Risto Leppänen p. 050 3269001	
Oikeudenkäyntimaksu	<p>Tuomioistuinmaksulain (1455/2015) 2 §:n nojalla muutoksenhakijalta peritään oikeudenkäyntimaksua hallinto-oikeudessa 250 euroa ja markkinaoikeudessa 2000 euroa, jollei lain 5, 7 tai 8 §:stä muuta johdu.</p>	
	Yksityiskohtainen valitusosoitus/hakemusosoitus liitetään pöytäkirjaan.	

KV § 10
KOKOUKSEN PÄÄTTÄMINEN

Puheenjohtaja päätti kokouksen kello 19.30.

Pöytäkirja on yleisesti nähtävänä Liedon kirkkoherranvirastossa 3.2.-4.3.2020 viraston aukioloaikoina ja tämä ilmoitus kirkkoherranviraston ilmoitustaululla 23.1.-4.3.2020.

Liedossa 4.3.2020

Sari Koski
ilmoitustaulun hoitaja